

ՄԻՀՐԱՆ Յ. ԱՃՏԵՐԵԱՆ

ԿԵԱՆՔԻ ԾՈՒԷՆՆԵՐ

ՏՊ. ՈՍԿԵՏԱՌ
ԳԱՀԻՐԷ—1920

891.99

Ա - 27

ԿԵԱՆՔԻ ԾՈՒԷՆՆԵՐ

06 DEC 2010

26 MAY 2005

891.99
6-27

ՄԻՀՐԱՆ Յ. ԱԺՏԵՐԵԱՆ

ՊԱՅՐԱՍՑՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ ԵՆ

Դիմանկարներ

Գողգոթայի ձամբուն վրայ

Աստղիկի Պարսեզը

ԿԵԱՆՔԻ ԾՈՒԷՆՆԵՐ

ՏՊ. ՈՍԿԵՏԱՌ
ԳԱՀԻՐԷ—1920

55807-66

Ս Տ Ր Զ Ա Ն Ք

Դասալիքի իմ խղճիս մէջ, գիշեր
կայ:

Թէեւ, միջօրեայ արեւէն, շուրջս
սպիտակ բոցի մը պէս կը փողփողի,
հոգիիս վրայ խաւար կ'իջնէ յեղակարծ
թռիչքով:

Ու ես կը նայիմ, երկար սեւեռումով,
ազատամարտիկներու հոյլին՝ որ կ'անցնի,
կը հեռանայ մօտէս, ցայգանուագի մը
նման:

Իմ սրտիս վրայ, որպէս չփոթած
որսի, սեւ ստրջանք մը կ'իջնէ սայրաւ
սուր կտուցով....:

Զ Ղ Զ Ո Ի Մ

Արուեստատանցի մը ներքնասրահին մէջ, բարձրագլուխ, խրոխտ ռազմիկներ կը լուսանկարուին:

Նախասրահին մէջ, անկիւն մը քաշուած, կ'սպասեւ հա ոտքի վրայ, որ իրենց մեկնումէն առաջ՝ ձեռքի նշանով մը ցոյց տամ անոնց փերեղակի ապակեւոր դարանս. — «Բա՛ջ Սկովտիացիներ, ակնարկ մը դէպի այս կողմ: Ձեզի պիտանի ամէն բան կայ հոս:»

Բայց ահա՛, դուրսէն, կամաւորներու եղբայրական խումբ մը կ'անցնի մայթն ի վար, թունդ քայլերով, ու ներսէն, բարձրագլուխ, խիզախ Սկովտիացիները կուգան կ'անցնին առջեւէս ու կը մեկնին, առանց որ ես կարող ըլլամ ընդհանրապէս երթալու և ցոյց տալու իրենց՝

ապակեւոր դարանիս հրաշալի ոչնչութիւնները:

Ի՞նչպէս շարժիլ շահախանձ դարանակալի իմ անկիւնէս, ես որ յանկարծ, քարի փոխուած եմ, կոչկոռոտ քարակոյտի մը, և որ սակայն, կ'զգամ թէ՛ ահագին մուրճ մը անհատնում հարուածներ կ'իջեցնէ իմ վրաս, ու կը կոէ, կը կոփէ զիս, զիս զղջումի անդրի՛ մը կը շինէ, վայրահակ գլուխով ու արտասուքէ վարագուրուած աչքերով...:

Շան-կառքիս (dog-cart) մէջ :

Նստարանին վրայ, իմ աջ կողմս, պարմանուհի մը, զուարճասիրութեան խորհրդապատկերի մը նման զուարթ, և որ խիստ ներդաշնակ պսակումով մը պսակուած է ինծի հետ, քանի որ ես ալ, իմ կարգիս, կը խորհրդանշեմ «ուսեալ»՝ այլ թեթեւասիրտ երիտասարդութիւնը փոթորկազերծ քաղաքին :

Սանձն ու խարաղանը ընկերուհւոյս յանձնած եմ, որ իր ուղած կերպովը և ուղածին չափ խարաղանէ ձին, ու ցնցէ անոր սանձն ու տանի զիս, արշաւասոյր, ո՛ւր որ կամի :

Անիւները՝ ծաղկազարդուած՝ կը թաւալին մեծափարթամ պողոտաներու մէջէն, մտրակը ստէս կը շաչէ աշխէտին կողն ի վեր, բոժոժը հունչ հունչ կը հնչէ, և մենք՝ կամայ թէ ակամայ՝ մեր նստարանին վրայ, կառքին հետ, ուստոստելով՝ կը մտնենք հրապարակ :

Եւ անա՛ զօրասիւն մը որ ճակատէն կը վերադառնայ փոշեթաթառ ու քրտնաշող, և ուրիշ մըն ալ՝ համակ հրացան, սուր ու պղինձէ դէմքեր՝ կը մեկնի ռազմադաշտ, թնդուն քայլերով :

Շարժում մը կ'ունենամ, ցայս վայր ինծի անծանօթ շարժում մը, և ձեռքս կ'երկնցնեմ մտրակին. — « Տիկին, սանձն ու խարաղանը, խնդրեմ ինծի յանձնէ, շո՛ւտ. զի, կրկնակ սա՛ զօրաշարքերուն վերեւ, օդին մէջ, օդային հայելի մը կը տեսնեմ կախուած՝ որուն մէջ դուն ու ես կ'երեւանք քովէ քով. ես՝ ոլորած պիտերով փքոցուոյց խամաճիկի մը նման, և դուն՝ — ներքէ՛ աչքերուս — ցուցափեղկերու դեղապաճոյճ՝ այլ անհողի՛ պուպրիկի մը հանգունակ : Ա՛խ, տիկին, շո՛ւտ, խարաղանն ու սանձը ինծի յանձնէ, որ սա՛ կողմնակի փողոցն ի վար կորսուինք՝ առանց նշմարուելու : »

Շ Փ Ո Թ Ա Ն Ք

Մատներս քնարիս՝ կը պրկեմ անոր
լարերը, մեծ փոթորիկի մը երգին հա-
մար։

Խուլ որոտումով ձայն մը կուգայ
կ'ընդմիջէ զիս, հեռուէն։

— Երգի՛չ, թո՛ղ քնարդ, և աղեղ ու
նետեր առնելով՝ գնա՛ որսի։

Որոտումին կը պատասխանեմ, ձայ-
նիս ծիծաղի մը փայլատակումովը։

Անծանօթ ձայնը վերստին կ'որոտայ,
այս հեղ խիստ մօտէն։

— Թո՛ղ, թո՛ղ քնարդ, երգի՛չ, և
աղեղ ու նետեր առնելով՝ գնա՛ որսի։
Վազրենբու և վազրաղգիներու դէմ գնա՛
որսի։

Կ'ըմբռնեմ։

Բայց, բիւրակերպ մտածումներու
անձրեւին ներքեւ, հոս ու հոն կը վազեմ
քնարս թեւիս տակ, ու չեմ դտներ
ապաստանաւան մը՝ իմ ողողում՝ խեղճ
հողիւս համար...։

3—9—1917

Ա Պ Ա Շ Ա Ի

Քաղաքէն դուրս կ'ելլեմ հապճեպ քայլերով, դաշտերու անհունութեանը մէջ — ու դաշտերու անհունութեանէն ալ անդին — ի բաց վանելու համար ինձմէ տառապանքի ու զոհողութեան խորհուրդներս :

Արեւը մարը մտած է արդէն, ու ես դեռ կը շրջադայիմ, իրիկուան ոգիի մը նման թափառկոտ, բացաստաններու մշուշաւոր կիսամութին մէջ :

Ձայն մը կը լսեմ. — « Ո՛վ է աս, որ մինչ հեռուն մահուան հռչակներով կը հռչաւ դաշտերը, ու լեռները՝ նետահար հսկաներու պէս դեռին կ'իյնան երկրասարս դրդիւնով, հոս, կաղամբի խաղաղ ածուներու շուրջը, մրափող ջրանցքներու կողքին, ժամեր ամբողջ ման կուգայ անտարբեր սրտով : »

Գլուխս արեւելեան հորիզոնին կը վերցնեմ ցաւագին շարժումով մը, ու կը տեսնեմ նորածագ լուսինը — պատկեր իմ զարթնող խղճմտանքիս — որ կը բարձրանայ ցանցակերպ ծառերու ետեւէն, անամպ հորիզոնն ի վեր, ու կը լուսաւորէ դիւ, կը լուսաւորէ կաղամբի անվերջ ածուները, ու հետզհետէ կը լուսաւորէ նաեւ դաշտերու բոլոր ճամբաներն ու գաղտնածածուկ արահետները, որպէսզի — հեշտ է հաւատալ ասոր — մութէն կուրացած պահապանները, նըշմարելով վազեն բռնեն, և ուժգնօրէն գանակոծելով՝ ինծի դարձնեն տառապանքի խոհրդ, ու պարտականութեան իմ փախստակա՛ն մտածումներս . . . :

ԱՆՁՆԱԶՈՅՈՒԹԻՒՆ

Անտես՝ բայց ոչ անծանօթ ընկերակից մը, ականջս ի վար կը մըմնջէ իր խորհրդաւոր ճայնովը։—

«Ընկեր, դուն կը հռչակես հովերուն՝ թէ ցեղիդ դատն է արդարութիւն, և թէ քու եղբայրներէդ անոնք որ խրոխտ սիրտ ունին ու պայծառ ճակատ, անոնք կը մարտնչին ո՛չ թէ ցորենէ հացի՝ այլ ա՛յն հացին համար որ համակ լոյս է, և սնունդ՝ գեղեցկութեան ու յաւերժական ուժի։

«Արդ ուրեմն, ընկեր, ահաւասիկ այդ հացին հնոցը, որ կայծակնացայտ կը բոցաւառի, և անոր ծուխերը՝ որ սիւն առ սիւն կը բարձրանան երկինք։

«Ահաւասիկ և հնոցսպանները, գիսախըռիւ ու հրամազ, և անոնց երկաթեայ բազուկները, անոնց կիկլոպեան ճիգերն ու գիշերային տխտան տաժանքները։

«Տե՛ս . . . :

«Բայց դուն զեռ ինչո՞ւ կը զեղեւիս քու բաժինդ բերելու, քու բաժինդ՝ որ բաժակ մը ջուր է և ալ մը ալիւր այն հացին համար, որ գիտես թէ սնունդ է լոյսի ու արդարութեան։

«Արեանդ հետ քու մարմինդ, աղէ՛ . . . :

«Ալ ինչո՞ւ կը տատամսիս . . . :»

10—9—1917

Զ Ա Ր Թ Օ Ն Ք

Իմ խիղճս — զոր ես սուրինահար ըս-
պաններ էի երէկ — ա՛յսօր, լալահառաչ
ողբերուս ձայնէն, ընդոտտ արթնցած է։

Ու ես, ուրախութենէս, հրաւէր կու
տամ հիմա թշուառներուն, որ այս իրի-
կուն, առանց երկնչելու, իմ ապարանքս
գան պատառատուն կօշիկներով։ Հսկա-
յադուս ապարանքս գան ինծի հետ ընթ-
րելու, և ինծի հետ, գինիի շողարձակ
բաժակներ լարձրացնելով՝ երկարօրէն
զանոնք հնչեցնելու, որպէս Յարութեան
քա՛ղցր, զուարթաթիւնգ զանգակներ։

26—9—1917

99-40855

Ս Փ Ո Փ Ա Ն Ք

Հողիս, ըլլալուն համար հայու հարա-
գատ հողի, արիւնի ծով մը եղած է։

Արիւնի ծով մը եղած, ու անխնայ
գանակոծուած է երկինքին գաւազան-
ներովը։

Երկինքին հրեղէն գաւազաններովը
գանակոծուած, ու առիւծի մը բաշերուն
պէս իր ալիքները քստմնելով՝ մռնչած է
մոլեգին։

Ու երկինքը, իր հրեղէն գաւազան-
ները հաւաքելով սայլի մը մէջ դրած՝
կը հեռանայ հիմա, անիւներու խուլ
շղրղիւնով։

3—10—1917

Տխրութիւն մը, իր թեւերուն մէջ
առած՝ գերեզման կ'իջեցնէ զիս, այս
իրիկուն։

Ու գիշերային մթութիւնը, սեւ հողե-
րու նման, իմ վրաս կը թափուի հիմա,
անտեսանելի թիւերով։

Ես կ'զգամ անոր անկշռելի ծանրու-
թիւնը։

Բայց Աստուածային Գթութիւնը, ըլ-
լալով աւելի մեծ քան ու է մեծութիւն,
փունջ փունջ աստղեր կը ցանցնէ զիս
ծածկող խաւարին վրայ, ու կը պճնէ,
ու կը զարգարէ զայն, գերեզմանային
սեւ հողադէզ մը ծաղկազարդելու պէս։

12—10—1917

Այսօր, փողոցի տղաքներուն հետ կը
շրջի մանկացած իմ հոգիս. կը շրջի հոս
հոն, բոկոտն ու գլխաբաց, և անոնց
հետ — որպէս ծիծեռնակներու խումբի մը
— հրապարակներուն վրայ կը թռչտի,
օրուան իր ցորենահատիկին համար։

Կամ աւազանի մը բոլորտիքը, ժամե-
րով կը շաղակրատէ անոնց հետ, և անոնց
հետ — որպէս ճնճողուկներու անօթի
խումբի մը — անոր կոնքին վրայ կը
ծռի, ու ջո՛ւր կը լամէ միայն... Կանա-
չաթոյր, թունաւո՛ր ջուր։

15—10—1917

ՄՏԵՐՄՈՒԹԻՒՆ

Ես պիտի ուզէի, որ կեանքիս վերջին իրիկունը, մտերմութիւն մը գար ինծի հեռուներէն:

Անիկա իմ դէմս պիտի նստէր, ու խօսէր ինծի՝ մխիթարութեան ու քաջալերանքի ջերմ խօսքեր:

Ես պիտի ունկնդրէի իրեն շնորհակալութեան տխուր ժպիտով մը:

Անիկա ճառագայթ մը պիտի ըլլար. մինչեւ հսկայ գլուխս ուսիս վրայ հակած ստուեր մը:

Ու ես գլուխս ուսիս վրայ հակած, ո՛րքան պիտի ուզէի, որ կեանքիս վերջին իրիկունը, անիկա ճառագայթէր ինծի հեռաւոր ծովերէն...

Ե Ր Կ Մ Տ Ա Ն Ք

«Ան որ չորս հինգ կամ աւելի գաւակներ ունի, հովիւ մըն է անիկա:»

Այսպէս մրմնջեցին ծառերը, ընտանիքի հօր, ու ընտանիքի հայրը դիւրութեամբ հաւատաց ծառերու այս մրմունջին: Ու ծառերը այն ատեն ձայներնին բարձրացնելով ըսին անոր.

— Հովիւ, քու ուլերդ մեր հովանիին տակ թողլով՝ դնա Արէսի փայլակնափայլ շարքերուն խառնուելու:

— Ծառեր, ես ի՞նչպէս կրնամ իմ մանեկաւոր, խառնուելի ուլերս թողուլ հոս, մինակ, ձեր հովանիին ներքեւ. ձեր հովանիին ներքեւ, Անթուրիւնը — անագորոյն գա՛յլ — գայ պիտի, ու գանոնք անյագօրէն լալիէ:

— Հովիւ, եթէ դուն կը վախնաս Անթուրիւնէն, որ, իրաւ, գայլ մըն է

ահաւոր կ'լափով, այն ատեն մատաղատի ուլերդ՝ սա՛ քաղաքին մէջէն անցնող գետին եզերքը թո՛ղ :

— Ծառե՛ր, եթէ ես ցատկոտող իմ ուլերս դալարաւեա գետեզրը թողում, այն ժամանակ, դալարիքներու մէջէն, օձեր զանոնք պիտի խայթեն, և կամ գետը, անոնց դեռաբոյս ականջներուն մէջ իր դիւթանքը մրմնջելով, զանոնք պիտի իրեն հետը տանի մինչեւ անդունդ :

— Հովի՛ւ, եթէ դուն կը կասկածիս գետեզրէն, որուն ծաղկազուարճ դալարիքներուն մէջ, իրաւ, ապակիէ անուշ աչքերով օձեր կան, և գետէն՝ որ, արդարեւ, դէպի անդո՛ւնդ է որ կ'երթայ երգելով, այն ատեն, հովի՛ւ, դեռաբոյս ականջներով ուլերդ հետդ տար, Արէսի մեծաբոց բազինին :

— Ծառե՛ր, եթէ ես իմ վափկամարմին ուլերս Արէսի մեծաբոց բազինին վրայ ալքեմ, իրենց մայրը, այն ժամանակ, ինքզինքը պիտի կախէ . իր մայրութիւնը

անիծելով՝ ինքզինքը պիտի կախէ, ձեր ճիւղերէն :

Ու ծառերը՝ ձայներնին իջեցնելով՝ իրարու հետ խորհրդակցեցան երկար ատեն, ու դեռ կարող չեղան պատասխան մը գտնել՝ բազմանդամ ընտանիքի հօր այս խի՛ստ պարզ խօսքին :

5—11—1917

Ա Ն Դ Ո Ր Ր

Ծառերու ճիւղերուն մէջ, երկինքը
կ'օրօրուի կապուտազգեստ մանուկի մը
նման:

Անոր քովիկը, տերեւաղարդ ճիւղերու
նոյն օրօրանին մէջ, կ'օրօրուի և իմ
հոգիս:

Առուակի ոգին սրինդ կ'ածէ ու կը
քնացնէ մեզ:

Մինչ խաղաղութիւնը — մա'յր որդե-
խընամ — մեր գլխուն վերեւ կանգնած,
իր յօնքերովը նշան կ'ընէ առուակին:

— Առուա'կ, չըլլայ որ սրինգիդ ձայնը
բարձրացնես, ու արթնցնես, աղմկասէր
երկինքին հետ՝ նաեւ սա' լալկան հոգին:
Իր ամէն դիէն վիրաւոր Հայու սա' դըժ-
բաղդ հոգին, Առուա'կ, չըլլայ որ սրին-
գիդ ձայնը բարձրացնելով՝ արթնցնես:

14—11—1917

Բ Ա Ր Ձ Ր Ա Յ Ո Ի Մ

Պարտականութիւն մը ունիմ. — վա-
զել. կամք մը՝ ելլել:

Վազելով ելլել վե՛ր, միշտ վե՛ր:
Իդձ մը ունիմ. — Բարձունքին հաս-
նիլ. նպատակ մը՝ ջահս յանձնել:

Ամենէն մաքուր բարձունքին վրայ,
կեանքիս ջահը յանձնել յետագայ սե-
րունդներուն:

16—11—1917

Ա Ն Կ Ո Ւ Մ

Կեանքիս դեռ չաւարտած սանդուխէն
ոտքերս սահելով ինկայ վար :

Եւ անոնք որ իմ անկումէս պիտի
ծնէին, ահա՛ ծնած են արդէն գայլի ալ-
ուաներով, ու կինճի ոտքերով աճապա-
րած՝ գալ զիս կոխոտելու :

Անոնց հնչեցուցած թմբուկներու
ձայնին մէջ, կը խեղդուին օրհասի
հռչակներս . . . :

Աստուած իմ, Աստուած իմ, ո՛րքան
ախուր է ձախողիլ, ու «յաջողիլ»՝ որ-
քան կատաղօրէն գռնիկ :

16—11—1917

Հ Ր Ա Ի Է Ր

Եկո՛ւր, ո՛վ իմ թերահաւատութիւնս,
որ ես քեզի առաջնորդեմ Անմահին Տու-
նը, հոյաշէն տաճարը բնութեան :

Իրիկնադէմի արեւը հանդերձեալ է
այսօր, եկո՛ւր :

Եկուր ու նստէ քովիկս, հոս, թըր-
թռուն տերեւներով այս ծառին ներքեւ :

Էլ տեսնե՞ս խունկի կապոյտ գուլա-
ները որ կը բարձրանան ամէն կողմէ,
երկնակամարի դեռակայծ կանթեղներուն :

Ոսկի բլուրներուն վրայ արեւը կը
խոնարհի, հանդիսաւորօրէն, ջերմեռանդ
աղօթքով մը :

Խոնարհինք և մենք, ո՛վ իմ թերա-
հաւատութիւնս, խոնարհինք և մենք
ոսկեվառ այդ խորանին առջեւ :

Դաշտերը, Աւետարանի գեղեցկագոյն
էջերուն նման բացուած են մեր դիմացը :

Անոնց սեւ հողերուն մէջ թաղուելով
փոսած ցորենահատիկները, տե՛ս, ի՛նչ
հոգեզմայլ կանաչութեամբ կը բողբո-
ջեն . . . :

Բայց դուն ինչո՞ւ կը հառաչես, ին-
չո՞ւ մեռեալներուն վրայ կ'ողբաս դեռ,
անյոյս :

Ո՛վ իմ թերահաւատութիւնս, ծունգի
եկուր ինծի հետ ու աղօթէ՛ . զի այս իրի-
կուն արեւը պատարագւոր է, և գիշերա-
մուտի ձիւնաթոյր ծաղիկները՝ ցորենա-
դաշտերու յարութեան աւետարանին
հրեշտակաձայն ընթերցողներ :

26—11—1917

Ե Ղ Բ Ա Յ Ր Ո Ի Թ Ի Ի Ն

Պարտէզիս մէջ ձայն մը ինծի կը
կանչէ :

Իմ յաւիտենական մօրս, Բնութեան
ձայնն է, որուն ականջ տալով ես կը
հասկնամ հակառակը մինչեւ հիմա հաս-
կըցածներուս .— Պարտէզիս ծառերն ու
ծաղիկները եղբայր ու քոյր են ինծի :

Ու այս նոր հասկացումով, սիրահեղձ
ու խանդավառ, կը մօտենամ ցօղափայլ
վարդենիներուն :

Ահա անոնք, ամէնքն ալ, քրոջական
ժպիտով մը կ'ըսեն ինծի, որ եթէ ես կը
խորհիմ թէ իրենց վարդերը փրցնել տա-
նելով՝ պիտի նուազեցնէի, գէթ վայր-
կեան մը, իմ բազմատանջ կեանքիս
տխրութիւնը, անոնք, այն ատեն, պատ-
րաստ էին սիրայօժար մեռնելու, աշխա-

տուրթեան սեղանիս պայծառաջուր բաժանելին մէջ :

Լսելով ասիկա կը խոնարհիմ ես, ու զիբերնք կը համբուրեմ մի առ մի, եղբայրական արտասուալից համբոյրով :

Ու պտոյտս շարունակելով կ'երթամ ծառերուս մէկ խումբէն միւսին :

Անոնք, բոլորն ալ, հարազատ եղբայրներու պէ՛ս կը խօսին ինծի. «Եղբայր, կ'ըսեն, կը տեսնենք թէ դուն տժգուններ ես: Եթէ կը խորհիս թէ քու կեանքդ մեր կարճ կեանքէն շատ աւելի կարճատեւ է այս գեղեցիկ երկինքին ներքեւ, ու այդպէս մտածելով կը մսխ դուն, ձմեռէն առաջ, ու կը դողաս, եղբայր, կացին մը առ ու կտրէ մեզ, ու թող մեր մարմինը քու վառարանիդ կրակը աւելցնելով տաքցնէ քեզ ու քու կիներդ: »

Իմանալով ասիկա՝ կը փղձկիմ, ու կ'ըսեմ անոնց յուզուած շեշտով. — « Ո՛հ, իմ հուժկու, իմ անձնուէր եղբայրներս,

շնորհակալ եմ, շնորհակալ եմ ձեր անձին զոհաբերումէն: Բայց քանի որ հիմա, ես ձեր հովանիին տակ եղբայրօրէն կը կանգնիմ, փափաքէի պիտի միայն, որ դուք, անհունէն եկող ձեր խորհրդաւոր ձայնովը, ձա՛յն բռնէիք եղբայրութեան նուագին, տիեզերական եղբայրութեան նուագին՝ զոր ես, ահա՛, կը փորձեմ հնչեցնել, ինծի ունկնդրողներու մտածումին մէջ: »

12—12—1917

Ա Ն Ա Թ Ո Ղ Ի Ա

Անաթոլիա . . . : Ամէն անգամ որ յիշողութեանս մէջ այս անունը կը կանչեմ, գորովալից ձայն մը հոգիիս պատասխան կուտայ. — « Ի՞նչ ունիս, որդեակ » : Ու ես կարօտագին նայուածքս օտար երկինքներու մէջ կորուսած՝ կը հառաչեմ . . . :

Անաթոլիա, իմ անմոռանալի՝ վարժարանս, քու որմերուդ սպիտակութիւնը, ահաւասիկ, նորէն հոգիիս մէջ կը բացուի ձերմակ ծաղիկի մը պէս, ու ես կը լսեմ, լուսնին մէջէն՝ կարծես, հին զօղանչը քու քաղցր զանգակիդ :

Կ'ուզե՞ս զիս դարձեալ քու դռներէդ ներս ընդունիլ, թէեւ տարիներս հիմա երեսունը անցած են : Ըսէ՛, կ'ուզե՞ս ընդունիլ, որ ես վերջին քսան տարիներ

րուս արեւը ուրանալով՝ դամ, երբեմնի գրասեղանիս վրայ՝ պատանեկութեան երազներս վերստին հիւսեմ :

Ո՛հ, Անաթոլիա՛, անհուն կարօտը ունիմ աննենգ ժամերուդ, ու քու պատերուդ ետին տարածուող արտերու կանանչ տեսքին : Քանզի հոս, տե՛ս, հասունցած ցորենի հասկերու նման օրերս կը հնձուին . ու ես ա՛յնպէս մը կ'զգամ, ամէն իրիկուն, թէ կեանքս երկանաքարի մը ներքեւ ճգմուեր է օրն ի բուն, ու իմ հոգիս՝ անհաշիւօրէն օտարին ագահութեանը տրուեր՝ իբրեւ ալիւր . . . :

12—6—1916

Կ Ե Ա Ն Ք

Կեանքը — մեծ գործաւոր — սրտիս
քարահանքին մէջ կ'աշխատի, ցորեկ ու
գիշեր:

Ես կը լսեմ անոր մուրճին ձայնը, ու
կ'զգամ ջերմութիւնը անոր ցայտեցու-
ցած կայծերուն:

— Ո՛վ կեանք, ինչո՞ւ մուրճդ այդ-
քան ուժգին կը զարնես, ի՞նչ կը շինես
սրտիս մարմարէն: Եթէ դուն կը շինես
զիս, եթէ մա՛րդ մըն է որ կը շինես,
զա՛րկ ուրեմն, ո՛վ կեանք, աւելի ուժգին
զարկ քու մուրճդ. ու շինէ զիս ուղի՛ղ,
շինէ զիս անովա՛ն, շինէ զիս հուժկո՛ւ:

26—12—1917

Ա Ր Ո Ի Ե Ս Տ

Եթէ Աստուած բնութեան թագուն
ոգին է — արթնցի՛ր, ո՛վ իմ քնարս —
և կեանքը՝ յաւիտենական աղբիւր մը —
ունկնդրէ՛, ո՛վ իմ քնարս — այն ատեն
արուեստը երեւո՛ւմն է — հնչէ՛, ո՛վ իմ
քնարս — կեանքի աղբիւրին մէջ, բնու-
թեան թագուն ոգիին:

26—12—1917

ԻՆՔՆԱՔՆՆԱԴԱՏՈՒԹԻՒՆ

Գիշերային մտածումներ կ'ըսեն ինձի.—

«Ահա՛ թէ անարժան էք, դուն՝ գրիչիդ, և գրիչդ քեզի...»

«Երկիրը կրակ ու մոխիր կը ժայթքեցնէ իր արգանդէն, ու երկինքը դաւակցած աշխարհին՝ հեղեղներ կը տեղայ եռացող արեան ու արցունքի։

«Արդ, ինչո՞ւ փոխան անէծքներու, լուտանքի ու վրիժապահանջ կոչերու մեծածայն ծով մը գոռացնելու, հոս հոն հեղանուշ ջուրի ափեր կը բանաս դուն։»

Կը պատասխանեն անոնց առտուան մտածումներս.—

«Այո՛, բարեկամներ՝, ճիշտ է։

«Ճիշտ է թէ երկիրը կրակ ու մոխիր կը ժայթքեցնէ իր արգանդէն, և թէ

երկինքը, եռացող արեան ու արցունքի հեղեղներով՝ դաշնակցած է մոլեղնած երկրին։

«Բայց ինչո՞ւ, ըսէ՛ք, ինչո՞ւ գանգատիլ, երբ ինք քնարին և իր քնարը իրեն անարժան պուշտ մը, փոխան տնէծքներու, լուտանքի ու վրիժապահանջ կոչերու աղարդիւնօրէն դառնադառն ծովու, անուշ ջուրի աղբիւրներ բանայ հոս հոն, ստորո՞տը ահագնամեծ հրաբուխին. աննշան փոքրիկ աղբիւրներ, որոնց վճիռ հայելիին մէջ անդրադառնան բոցերը մեծ հրդեհին, և որոնց հեղ դըդձանքին մինչ կը քնանան մահուկ հոգիները, վիրաւոր հսկայ սրտեր, ի տես անոնց եզերքը փթթող վարդերուն, յոյսի քաղցր արցունքներով փլչին...»

ԴԺԲԱՂԴՈՒԹԻՒՆ

Հով մը փչեց, փչեց չեմ գիտեր ո՛ր
կողմէն, ու բաղդին անիւը դարձաւ ուժ-
գնութիւնով մը:

Յեղակարծ ուժգնութիւնով մը դար-
ձաւ, և անաւոր ճռնչիւնով, ու ես որ
անոր վրան էի՝ իջայ վար, անոր ներ-
քեւը . . . :

Ինչ անիւ, երկինք, երկաթէ ինչ
ծանր անիւ, որ իմ վրայէս կ'անցնի
հիմա, ու կը փչի բոլոր ոսկորներս:

.

Ինչ անիւ, երկինք, ինչ անիւ,
ինչ անիւ . . . :

7—1—1918

ՅԻՇԱՏԱԿ ԵՒ ՅՈՅՍ

Չարութիւններու կեանքին մէջ —
խաւարալից անդունդ — ինկած եմ ես,
երիտասարդ՝ այլ յոգնաբեկ սրունքներով:
Ո՞վ զիս պիտի կանգնեցնէ:

Անյոյս աչքերո կը վերցնեմ վեր, ու
կը տեսնեմ մանկութեան յիշատակներս
— ճերմակ աղաւնիներ — որ կը թռչին
կ'անցնին արագ, վիհին վերեւէն:

Ո՞վ զիս, ո՞վ զիս պիտի կանգնեցնէ:
Տերեւներ կ'իյնան վրաս, աղաւնի-
ներու կառնէն:

Յո՛յս, յո՛յս:

Տերեւներ կանանչ, տերեւներ դեռ
օժուն՝ պատանեկութեան օրերուս արեւ-
ներէն:

Ո՞վ զիս, ո՞վ զիս պիտի կանգնեցնէ:

Կ'ելլեմ ոտքի, թիւերս կը տարածեմ
սեւ պատերուն վրայ:

Յո՛յս, յո՛յս:

Ու կը մագլցիմ վեր....:

Տերեւները կը շարունակեն իյնալ
վրաս, պատանեկան յիշատակներուս կը-
տուցէն:

7—1—1918

Ժ Ա Մ Ա Ն Ո Ի Մ

Չարիքներու ճեպընթացներէն վերջ,
ահաւասիկ որ կը հասնի Բարի Բաղդը,
ուղտի վրայ հեծած:

Ա՛խ, մեր Բարի Բաղդը, ինչո՞ւ ուշա-
ցար: Ինչո՞ւ, թէեւ վեհաշուք, այլ խիստ
ծանրադանդաղ այդ սուրհանդակով կու-
գաս: Ու գեռ կ'օրօրուիս՝ աւելի եւս ու-
շանալով:

Երկար դարեր մենք քեզի սպասե-
ցինք, սպասեցինք ի զուր: Հիմա քեւ
ինչո՞վ ընդունինք. գինիո՞վ թէ ջուրով:

Մեր աղբիւրները նահատակներու ա-
րիւնով գեռ սղտոր են, և մեր գինին
աղի է գեռ մեր անհամար որբերու ար-
ցունքովը....:

Իմ ցեղիս Բարի Բաղդը, մենք քեզ
հիմա ինչո՞վ ընդունինք:

11—1—1918

X
ՅՈՒՍԱՒԱԲՈՒԹԻՒՆ

Հաւատացինք, ու պիտի հաւատանք
միշտ Աստուծոյ: Չէ՞ որ մարդը անոր
գլուխ գործոցն է. ուստի հաւատացինք
մենք նաեւ այս վերջինին:

Ու այս վերջինէն, վարդի թերթերու
նման, քաղցրաբոյր խոստումներ տեղա-
ցին մեր վրայ:

Տեղացի՛ն, տեղացի՛ն, տեղացի՛ն,
Աստուած իմ, տեղացի՛ն:

Ու մեզ... իրենց ներքեւը թաղե-
ցին....

11—1—1918

X
Ն Ո Ր Տ Ա Ր Ի

Տարի մըն ալ ահաւասիկ, որ դուրս
կ'ելլէ ժամանակի ովկիանոսէն:

Կ'ելլէ, աւա՛ղ, իր նախորդին պէս,
կ'ելլէ արիւնոռնչտ գաղանի գլուխով:

Անոր կլափը ուրիշ կողմ դարձած է,
բարեբաղդաբար, և ոչ մեզի, ու ան կո-
տորած կոռնայ և աւեր, մեր սահմաննե-
րէն անդին գտնուող գիւղերու ու քա-
ղաքներու վրայ:

Բարեբաղդաբա՞ր....

Ո՛հ, մի՛ ըսեր առիկա. իմ միամիտ,
իմ եսասէր հոգիս, «բարեբաղդաբար» մի,
ըսեր....

28—1—1918

Ձ Ի Ի Ն Ա Հ Ա Լ

Կը տեսնեմ, օտար հորիզոններու վերեւէն, ձիւնահալը հայրենի վերաւոր սարերուն: Մերկացումը կը տեսնեմ, դարնան սա տաշին օրերուն, հայրենիքիս կիսամեռ՝ այլ սեղմօրէն պատանքուած բազմախոց մարմինին:

Ու կուրծքիս ներքեւ զսպուած վիշտերու հոր մը կը յորդի, յանկարծ:

Ո՞վ նեղոսի երջանկօրէն կանանչացող դաշտեր, ներեցէ՛ք ինձի, եթէ նայուածքներուս մօայլ հեղեղէն կ'ողողուիք դուք այսպէս: Ներեցէ՛ք, եթէ սրտիս սա սեւ հոսանքէն կ'ընկղմին, ձեր ծաղկոտ արահետներուն մէջ, անմեղ շինականն ու շինականուհին, իրենց շրթունքին վրայ բացուած զուարթութեան վարդին հետ...:

Կ Ո Ի Բ Ո Ի Թ Ի Ի Ն

Տխուր է կոյր ըլլալ, ու յղանալ, մթութեան որդերէն կերուած ուղեղիդ մէջ, վար առնել իր պատուանդանէն հոգիներու յաւիտենական ջահը, գնելու համար անոր տեղ՝ շփոթութիւնը քու խաւարամած աչքերուդ:

Ու յաւակնիլ եղբայրներուդ ցոյց տալ ճամբաներ, զոր դուն ինքդ չես տեսներ ու չես ալ կրնար, բուր բերեցողք երբեք տեսնել:

Ի՞նչ տխուր է կամաւոր կոյր ըլլալ, և ուրանալ դոյութիւնը Գոյին:

X
ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՏԱՐԻՆԵՐԸ

Կ'անցնի՛ն . . . :

Կ'անցնին կ'երթան, իրարու հտեւէ,
ոտքէն մինչեւ գլուխը զինուած մարդա-
խոշոշ հսկաները :

Քայց անոնց երկաթէ ձիերուն հրա-
շունչ խրխինջները, լսուին պիտի միշտ,
յաւիտենականութեան խորերէն :

Եւ ապագայ դարերը լսելով՝ պիտի
դողան, ու ըսեն իրարու . —

« Անոնք են . . . դժոխքէն ելած հսկա-
ները, որ դժոխք կը դառնան կրկին,
իրենց զոհերուն անէծքներովը բեռցը-
լած . . . : »

4—2—1918

Բ Ա Ն Ա Ս Տ Ե Ղ Ե Ը

Եթէ գինով մըն է անիկա — ինչպէս
կ'ըսեն շատեր — յանցանքը իրը չէ,
այլ գեղավարս մուսաներունը, որ գինի
կը լամցնեն միշտ, իրենց սիրելիին :

Անոր հոգին, արեւի ճառագայթի
նման կը մտնէ ամէն տեղ, ինչ բանի որ
հպի՝ զայն կը գեղեցկացնէ, ու կը վե-
րակենդանացնէ՝ եթէ մեռած մըն է այն :

Քայքայուն են անոր քայլերը, ու
անոր երգերը մերթ այնքան նուրբ՝ որ
զանոնք լսողներէն շատեր կը ծաղրեն
զինքը, իր երգերը կոչելով «անխմատ»,
«օգային» կամ «անօգուտ» :

Ինք անյիշաչար է ծաղրածուներուն :

Զի ինչպէս մտքի իշխաններուն,
նոյնպէս և սրտի այդ խեղճ մուրացկան-

ներուն, ճրի բաժին կը հանէ անիկա իր
երգերէն, որոնք լոյսէ ու փոթորիկէ
շինուած գինի են, ու են ազնուագոյնը՝
մարդկային բոլոր վայելումներուն:

4—2—1918

Բ Ա Ր Կ Ո Ի Թ Ի Ի Ն

Իմ բարկութիւնս սոսկալի ջերմով
հիւանդացած է:

Ու ես որ իր սնարին հսկելու պաշ-
տօնն ունիմ, չեմ կրնար անոր ցաւի
զառանցանքներուն հանդուրժել:

Կ'ուզէ դուրս խուժել, ցեղիս դահիճ-
ները պատուհասելու համար՝ կ'ուզէ երկ-
րէն թռչիլ...

Բայց ես կը շարունակեմ, ինքզինքս
անիծելով, կատարել պաշտօնս, և չեմ
թողուր որ սենեակէն դուրս ելլէ, իմ
անդէն, հիւանդ բարկութիւնս...

6—2—1918

Ձ Կ Ն Ո Ր Ս Ո Ի Թ Ի Ի Ն

Եգիպտոս, խաղաղ՝ այլ աղմաջուր լիճ
մը եղած է, որուն մէջ, ցորեկ ու գիշեր
ձուկ կ'որսայ Եգիպտացիին, աւելի քան
երբեք աշխուժով:

Ձկնորս, ձուկերը, այս վերջին մէկ
քանի տարիներս խիստ առատ են ու
խոշոր, այնպէս չէ՞:

Ըսէ՛, քանի՞ կը ծախես զանոնք:

Բայց չէ. դուն թէեւ պատուաւոր այլ
աղտոտ ձկնորս մըն ես, ու քու ձուկերդ
սակառներուն մէջ սոսկալիօրէն կը հո-
տին:

Արիւն կը հոտին, ձկնորս, մարդկա-
յին արիւն, ու ես չեմ ուզեր ունենալ
երբեք, պատերազմի այդ չարագուշակ
ձուկերէդ:

ԴԷՊԻ ԲՆՈՒԹԻԻՆ

Պատահեցաւ որ հոգիս տկարանայ, ու
աչքերս կորսնցնեն իրենց պայծառու-
թիւնը:

Այն ատեն ի՞նչ եղաւ մարմինս, որ
ձեռքերս ու ոտքերս կը շարժէին ուրիշ-
ներու մկուժին տակ:

Ի՞նչ եղայ, Աստուած իմ, այն ատեն
ես ի՞նչ եղայ, դիւակ մը, որ խայտաբլէտ
ազաւազգիներ եկան տարօրինակ քարո-
զութիւններ կռչացին գլխու վերեւ:

Կռչացին հասկցնելու համար ինծի,
թէ արեւը իմ հայրս չէ, և ոչ ալ լուսի-
նը՝ իմ մայրս:

Հաւատացի ես անոնց պահ մը, ու
հաւատալով՝ կորսնցուցի եղբայրութիւնը
լեռներուն, ու քոյրութիւնը՝ հովտի
քաղցրակարկաչ առուակներուն...

Աստուած իմ, մեծնալով՝ ինչո՞ւ ես

այսքան գիւրահամող եղայ, ինչո՞ւ համար, ու զրկուեցայ մանկութեան օրերու երջանիկ իմաստութեանէն:

Չէ, ես չեմ ուզեր հաւատալ անոնց, այլեւս չեմ ուզեր անսալ կոյր «իմաստուններուն», որոնք կ'ըսեն ինծի թէ արեւը — հա՛յր տիեզերական — ինծի հայր չէ, և ոչ ալ լուսինը, որ ժպտաշող կամ արտասուագին՝ իմ վրաս կը հսկէ գիշերները, գորովագութ իմ մայրս չէ:

8—2—1918

Ռ Ռ Ի Ս Ի Ս

Հաստաբետ բազուկներով հուժկու գեղջկուհի, որ բեւեռային ձիւները՝ արիւնի հետ խառնելով կը ցանկայ, կը ճգնի, նոր կեանքի մը սրբանուէր հացը պատրաստել:

Ձիւներու ալիւրանման սպիտակութիւնը կը կարմրի, ու կ'ուռենայ կարմիր խմորը. ահաւասիկ որ կ'ուռենայ...

Գիւղացի՝ աղջիկ, կոշտ այլ բարի աղջիկ, դեռ չաղուէ խմորը, աղաւաթեան հացին տոբ դժուար խմորը՝ շաղուէ, դեռ չաղուէ...

18—2—1918

7

Գ Ե Ր Մ Ա Ն Ի Ա

Հուսկ ուրեմն կ'ըմբռնեմ, թէ կոչողը արիւնի այս մեծ կոչունքին՝ անիկա է միայն, բարձրապարիսպ գղեակներու խարտիշահէր սէգ տիրուհին:

Կոչնականները, կարմիր սեղանին շուրջը, գեհնաւառ ջահերու ներքեւ, «գինի» կը գոչեն, արդէն գինովի արիւնակաթ աչքերով, «գինի՛, գինի՛» կ'աղաղակեն շարունակ:

Կապուտաչուի, հաճոյակատար տիրուհին ինք անձամբ կ'սպասարկէ, և իր զաւկըներուն երակները բանալով՝ անոնց արիւնէն բաժակները կը լեցնէ ու կը վազէ դէպի սեղան....

«Գինի՛, գինի՛» կ'որոտան դարձեալ, մահուան ու աւերի պաշտօնատար անյագ կոչնականները:

Ու ես կը տեսնեմ հաճոյակատար տիրուհին, որ իր խակ երակները կը բանայ հիմա, ու փրփրալիւ խորունկ բաժակ մը ձեռքը՝ սեղան կ'երթայ, մեռելադէմ ու թալթլուն քայլերով....

18—2—1918

Ծ Ե Ր Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

Տարիները սկսած են ձիւներէ, տղաս :
Տե՛ս, փաթիլ մը ինկած է հոս, աջ
քունքիս՝ և փաթիլ մըն ալ ձախիս վրայ :
Տղա՛ս, դուն որ մարմնացումն ես
պատանեկան օրերուս, կիթառդ առ ու
նուագէ :

Նուագէ սիրոյ երգ մը, մեղեդի մը
յաւերժական դարունի :

Եւ թող տարւոյն ձիւները, մինչ ես
կ'ունկնդրեմ երգիդ, ծաղիկներ ըլլան,
տղա՛ս, ճերմակ ծաղիկներ, որ կ'իջնեն
փոթորկակոծ գլուխս պսակելու :

22—2—1918

Ք Ա Ջ Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

Իմ քաջութիւնս՝ մահուան բարեկա-
մութիւնը շահած է ինծի :

Ու ես, աշտանակած կենսախայտ աշ-
խէս մը, կ'արշաւեմ, կողք կողքի, անոր
հետ :

Ի՛նչ վսեմ է մահը, իր խաւար վե-
րարկուին մէջ, արագընթաց իր սեւ
նժոյգին վրայ . . . :

Ճամբան, խօսելով, մտերմական
հարցումներ կ'ընէ ան ինծի .

— Ո՛ւր կ'երթաս :

— Հայրենիք :

— Ինչո՞ւ համար :

— Անոր վրէժին ու փրկութեանը
համար :

Իր ձին խիստ մօտէս կը քչէ ու իր
աչքերը, բաց գերեզմաններու պէս, կը
սեւեռէ աչքերուս :

Ես անոր նայուածքէն չեմ քաշուիր
ու կը նայիմ իրեն ժպտելով :

Շատ կը սիրեմ ես զինքը : Կը սիրեմ
անոր համար մանաւանդ , որ մինչ կ'եր-
թանք , կը հաւաստէ ինծի թէ ինքն է
միայն անմահութեան պարգեւիչը , և թէ
զայն պիտի շնորհէ ինծի շատ չանցած :

1—3—1918

Խ Ո Ն Զ Ե Ն Ք

Սիրելի'ս , գոցէ' մատեանը ու գնա
վարագոյրը իջեցնել , վարագոյրը լայնա-
փեղկ լուսամուտին՝ ուրկէ կեանքը դի-
տելէ յոգնած եմ :

Ես ծոյլ չեմ , սիրելիս , այլ ժրութեան
մէկ զոհ :

Բայց ինչո՞ւ բարկացոտ և ուժին այդ
շարժումները , ինչո՞ւ

Մեղմութեամբ , ո՛հ , մեղմութեամբ
փակէ մատեանը , զի ես արուեստին դէմ
վշտացած չեմ : Փափկութեամբ , ո՛հ ,
փափկութեամբ քաշէ վարագոյրը , զի ես
դառնացած չեմ բնաւ , կեանքին :

Ես ծոյլ չեմ , սիրելիս , այլ չափազանց
սիրոյ մէկ զոհ . — Վաղաժամ յոգնած
մը :

4—3—1918

X

Հ Ո Վ Ը

Կը փչէ՛, կը փչէ՛, կը փչէ՛ . . .

Ու իմ հոգիս շարունակ կուլայ:

— Ինչո՞ւ կուլաս, ո՞վ իմ հոգիս,
ի՞նչ ցաւ ունիս:

— Ձեմ գիտեր. հովը կը փչէ ու ես
կուլամ. տիեզերական տառապանքին
մտածելով՝ ես կուլամ . . . Հովը՝ իմ,
ու տանջուող տիեզերքին յուսահատ
լացն է:

4—3—1918

Լ Ռ Ո Ի Թ Ի Ի Ն

Քան զուն ինքդ, աւելի որոշ կը
տեսնեմ ես քու դժբաղդութիւնդ, ու
զայն չափել փորձելով՝ կը սոսկամ անոր
անհունութենէն:

Ասոր համար, ընկե՛ր, ես կ'զգուշա-
նամ քեզի խօսելէ, ու կը նայիմ աչքե-
րուդ՝ լուռ կարեկցութիւնով մը:

18—3—1918

ԻՂՁԵՐ ՈՒ ՎԻՇՏԵՐ

Եթէ իմ երգերս մարգարիտներ ըլլա-
յին, այն ատեն ո՛րքան պիտի ուզէի ես
զանոնք միասին շարել, ու սիրուն ման-
եակ մը շինելով՝ զայն նուիրել հայրե-
նիքիս:

Բայց կը տեսնեմ թէ հայրենիքս
զգացած է իմ այս մտածումս, քանի որ
իր տխրագին ձայնն է որ կը հնչէ հիմա
սրտիս մէջ:

— Աւա՛ղ, որդեակ, աւա՛ղ քու զիս
գեղեցիկ տեսնելու փափաքիդ, զի ես
ինչպէս կրնամ քու սիրուն փոքրիկ
մանեակովդ իմ արիւնահոս պարանոցս
զարգարել: Իմ վէրքերս խիստ խոր են,
և անոնցմէ հոսող արիւնը՝ արիւնն է
կեանքիս վերջին բոպէներուն... Որդ-

եակ, նախ իմ վէրքերս բուժեցէք, ու
յետոյ զիս պճնեցէք ձեր մանեակներովը,
օղերովը ու ապարանջաններովը:

18—3—1918

Լ Ա Ի Ա Տ Ե Ս Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

Դուն խաւարին երգը երգեցիր, ու
ըսիր թէ կեանքը ունայն է, և ոչնչու-
թիւն՝ յետ մահուն:

Ձը սիրեցի ես քու այդ երգդ, անոր
համար որ աններդաշնակ էր, զի շատ
տխուր էր:

Ինչո՞ւ երգդ ասողերու նուագին հետ
չի դաշնակել ու չ'երգել երգը լոյսին,
լոյսին՝ որ միայն ճշմարիտ է, զի միայն
յաւիտեանական է:

Հոգի՛ս, իմ յոռետես հոգիս, քու
ձայնդ լուսոյ նուագարանին հետ դաշ-
նակէ, Աստուծոյ նուագարանին հետ, ու
երգէ ինծի ներդաշնակ երգը յոյսին:

18—3—1918

Կ Ո Վ Կ Ա Ս

Ահաւասիկ խորհրդաւոր այն վայրը
— լեռներ, ձորեր ու կիրճեր — ուր
Հայկի Աստուածը կ'երեւնայ հիմա, փայ-
լակներու ընդմէջէն:

Այդ փայլակներէն՝ սարագրի հեռաւոր
մեր պատուհանները կը լուսաւորուին,
ու մենք կը ճանչնանք, յափշտակուժով,
վեհաւթիւնը մեր ցեղին անպարտելի
Աստուծոյն . . .

Կո՛վկաս, ողջո՞յն քեզ. խորհրդաւոր
լեռնե՛ր, ձորե՛ր ու կիրճե՛ր, ձեզ ողջո՞յն:

29—3—1918

ՅՈՒՍԱՀԱՏՈՒԹԻՒՆ

Կեանքէն պարտուածի մտածումներ,
վայրահակ աչքերս կ'երկննան հողին
վրայ, ու զայն կը փորեն շարունակ
թափառայած քայլերուս առջեւ...

Վա՛յ ինձի, զի ես պարտուած եմ, ու
ի՛մ իսկ նայուածքներուս փորած փոսին
մէջ՝ ողջ ողջ թաղուած եմ:

17—4—1918

Պ Ա Յ Ք Ա Ր

Ուրկէ՞ այս թռչունները և թռչունի
այս թեւթափները հոգիիս մէջ:

Հոգիիս մէջ, պրպտելով, ոչ մէկ
թռչուն կը գտնեմ, եթէ ոչ չքմեղանքի
ու հաշտութեան երբեմնի ճնճղո՛ւկ մտա-
ծումներս, որ հիմա մեծցած, արծիւի
թեւե՛ր առած, կը ճախրեն, հորիզոնէ
հորիզոն, վայրագաձայն կռնչալով:

«Կո՛ւ կռի՛ւ... Ստութիւններու
դէ՛մ, վատութիւններու ու կեղծիքի դէմ
կռի՛ւ... քու անձիդ դէմ կռի՛ւ»)

176—4—1918

+

Գ Ո Ր Ծ

ինչ օգուտ խօսելէ, ընկեր, ի՞նչ օգուտ, երբ ժամը հնչած է մեծագործութիւններու:

Եթէ քու խօսքերդ թշնամիին դէմ հեռաձիգ քարեր ըլլային, հայհուէներդ՝ շաղախ, ու անէծքներդ՝ երկաթի սրածայր ձողեր, դարձեալ ինչ օգուտ, ընկեր, ի՞նչ օգուտ լեզուէդ՝ երբ ժամը հնչած է գերազոյն ճիգերու:

Լաւագոյն չէ՞ որ բերնիդ այդ քարերովը, շաղախովը ու երկաթի սուր ձողերովը տուն մը շինես, փոքրիկ այլ խիստ հաստատուն պատերով տուն մը, ու անոր մէջ պահես թափառաշրջիկ քու խեղճ անհամբերութիւններդ, ծուլութիւններդ ու թեթեւամտութիւններդ, քանի որ հնչած է ժամը զոհաբերութիւն:

ներու, ու քանի որ քու եղբայրներէդ շատեր իրենց արեւն է որ կ'ողջակիզեն հայրենիքին համար, առանց ունայն խօսքով մը իրենց շրթները բանալու:

19—4—1918

Ա Ն Ո Ւ Ր Ջ

Զայն օրօրեցի, օդեղէն օրօրանի մէջ, ու սնուցի զայն պէս պէս ծաղիկներով, լոռսնին ամենաթեթեւ շողերը խմցուցի ես անոր, որպէսզի այն մեծնայ, որպէսզի այն — մտքիս գեղեցկագոյն աղջիկը — մեծնալով զօրանայ:

Բայց ան խիստ չփախաւ իմ հոգա-
ծութենէս, քանի որ տարիներ ու տա-
րիներէ ի վեր ուրիշ բան չըներ այլ կը
խաղայ:

«Ա՛ղջիկս, կ'ըսեմ երբեմն զինքը
յանդիմանելու մտքով, իմ ծաղկասուն
աղջիկս, ինչո՞ւ զբօսանքով միայն կ'ան-
ցընես քու ամբողջ ժամերդ:»

Ան պատասխանելու տեղ, չփախած
մանուկի ձայնով կը ծիծաղի: Ու ես կը
ներեմ իրեն: Ուրիշ ի՞նչ կրնամ ընել,

քանի որ անոր ծիծաղին մէջ պէս պէս
ծաղիկներու շունչը կ'զգամ որ կը գի-
նուլցնէ զիս, ու քանի որ ես կը լսեմ
ամենաթեթեւ ճաճանչներու թռչտումը
անոր ծիծաղին մէջ՝ որ իմ մօայլ հոգիս
մեղմօրէն կը լուսաւորէ:

24—4—1918

Ո Ռ Ո Փ Ո Ւ Մ Ը

Նեղոսի ափունքին վրայ, ջրանիւները
կը դառնան, և կուտ առ կուտ ջուր կը
բաշխեն խաղաղասէր դաշտերուն:

Անոնց ակօսներուն մէջ՝ երկինքն իր
աստղացանքը կ'ընէ, և նժդեհի աչքերս
կը տեսնեն լուսինը, որ կ'անցնի նա-
ւարկելով՝ ջրանցքներու մէջէն:

Երանի կուտան նժդեհի իմ աչքերս՝
այս դաշտերուն, որոնց ոռոգումին եր-
կինքի գշխո՛ն է որ կը հսկէ այս դէս,
քանզի Նեղոս խաղաղասէր եղած է, ու
ներկած չէ իր ձեռքերը մարդկային
արիւնով:

Ս Է Ր

Գետեղերքը, «Սիրահարներու ծառու-
ղի»ին մէջ, փայտէ նստարանիմը վրայ,
կ'սպասեմ սիրունիիս, որ կը խորհիմ թէ
պիտի գայ գիշերամուտէն առաջ, աստ-
ղերու առաջին փթթումին:

Բայց մէկի տեղ հարիւրաւոր տար-
փունհներ կուգան ինծի գետէն, ու ես
ուրախութենէ կը յափշտակուիմ տեսնու-
լով լուսազգեստ գեղունհներու անթիւ
հոյլեր, որ ծառերու մէջէն իմ վրաս կը
տարափուին:

Ո՛րքան գեղեցիկ են ասոնք, այլ և
ասոնցմէ ոմանք ո՛րքան չար, որ գըլ-
խարկս խլելով թուփերուն մէջ կը պա-
հեն, կամ կը ջանան փողկապիս հանգոյցը
քակել, և կամ երեսներուս փոքրիկ
համբոյրներ ու ասպակներ տալով կը
փախչին հեռու:

«Անուշաքո՞յր հովեր, կ'ըսեմ յեղա-
կարծ երևոյթէ մը վրդովուած, փախէ՛ք.
տերեւներու ու ամպերու ետեւը պահուը-
տեցէք, իրիկնաշո՛ղ շամանթաղներ, զի
իմ սիրունիս, որ խիստ նախանձոտ է,
կուգայ զխմացի անապատէն:»

Ահաւասիկ որ կուգայ իմ բոկոտն ու
կմախաղէմ սիրունիս, տառապանքի նա-
խանձոտ աղջիկը...

22—5—1918

ԱՆԿԵՂԾՈՒԹԻՒՆ

Անկեղծութիւնը ամենափայլունն աստղ
մըն է, որ եթէ իմ տանիքիս վրայ փայ-
լէր, ես գիտեմ թէ իմ մաածումներս,
տանիքիս ներքեւ, երգեր պիտի ըլլային,
արդարութեան ու սիրոյ երգեր:

Բայց ան ամպերու մէջ ծածկուած է,
ու չի շողար ոչ իմ տանիքիս վերեւ, ոչ
ալ տանիքին վրայ եղբայրներուս:

Ասոր համար է, ահա՛, որ երբ մենք
իրարու կը նայինք, մեր նայուածքներէն
պզտորութիւն կը հոսի... Մեր ձայնին
մէջ դաւադրութիւն կայ, ու մեր շար-
ժումներուն մէջ՝ մատնութիւն:

24—6—1918

ՃՇՄԱՐՏԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Երբ պատահի օր մը, որ դուն ու ես
իյնանք արդարութեան դաշտին վրայ,
ես խիստ շատ պիտի ուզէի, որ մեր
արիւնէն վարդենի մը ծաղկէր: Վարդենի
մը ծաղկէր, սիրե՛լիս, դիւթական վար-
դենի մը, որուն մէջէն՝ սոխակի ձայն
մը սա՛պէս երգեր անցորդներուն. —

«Աստուծոյ բնաւ չի ստեղծին: Որքան
ստեղծ որ ապրեցան, իրենց խօսքն ու
գրիչը՝ ճշմարտութեան հաւատարիմ սպա-
սաւորները ըրին: Ասոր վկայ՝ իրենց
մահը... դիւցազնային ճշմարտախօսու-
թիւնն է:»

24—6—1918

ԻՆՔՆԱԶՍՊՈՒՄ

Երկրաքարչ իմ չար բնադրներս՝
օձերու նման գլուխ բարձրացուցած՝ կը
ջղան ահա՛, իմ բարի բնութեանս դէմ:

— Իմ բարի բնութիւնս, ի՞նչ պիտի
ընես դուն հիմա: Աղաչե՞ս պիտի անոնց,
յանձնուի՞ս, կամ թիկունքդ դարձնելով՝
փախչի՞ս պիտի անոնցմէ:

— Ո՛հ, երբեք, այլ ստրուկի այդ
հարցումներուդ վրայէն՝ պիտի անոնց
երեսն ի վեր թռչիմ:

10—7—1918

ՔՄԱՆԱՃՈՅՔՆԵՐ

Ո՞ր չարամիտ ոգին յանձնեց ինծի այս այծերը, չեմ գիտեր, ու չեմ ալ կրնար ըսել թէ ինչո՞ւ յօժարեցայ ես զանոնք արածել:

Արածել այս տարօրինակ կենդանիները, որոնք, երբ զիրենք վճնտեմ, ա՛լ աւելի կը մօտենան ինծի ու վերարկուիս քղանցքները կը խածատեն:

Եթէ իմ քմահաճոյքներս ճանչցողներ, հակառակ իմ ուրացումներուս, զիս դատաւարուն, ի՞նչ պատասխան պիտի կրնամ տալ ես իրենց. եթէ անոնք ըսեն թէ ես ամէն տեղ, նոյն իսկ իմ հիւրասենեակիս մէջ, հիւրերուս առջեւ, դիւանաւոր այծեր կը պտտցնեմ, ես ի՞նչպէս պիտի կրնամ ինքզինքս պաշտպանել:

12—7—1918

ԱՐԴԱՐ ՈՒԹԻՒՆ

Իմ տունս, անհաւատարիմ աշխատաւորներէ կառուցուած, կ'սղառնայ այսօր կամ վաղը փլչիլ: Ասոր համար խիստ շատ կը վախնամ ես, որ չըլլայ թէ անոր փլատակներուն ներքեւ կորսուիմ, կամ փողոցները մնամ, անտուն:

Կոչ կ'ընեմ, ուրեմն, ճարտարապետներու մեծագոյնին, որ զայ ինծի համար ժամ առաջ նոր տուն մը շինէ. վտանգուած հոգիիս համար նոր բնակարան մը կանդնէ Արդարութիւնը, յաւիտենական քարերով:

15—7—1918

ԱՊԱՇԽԱՐՈՒԹԻՒՆ

Ես լոյսին դէմ մեղանչեցի, ու իմ հոգիս, խաւարէն խայթուած, կը հեծեծէ լալադին:

Ե՞րբ պիտի դադրին հոգիիս արցունքները: Վա՛յ ինծի:

Հոգիիս արցունքներէն կաղմուած ծովուն վրայ, պէտք է ճամբայ դնեմ, փութով, իմ մեղքերու մայրը:

Ու չար ճանապարհ պէտք է մաղթեմ ես անոր. իմ անհաւատութեանս — մայր կեղծ առաքինութիւններու — պէտք է փութորիկ, ալէկոծութիւն, ու անդնդաւար նաւաբեկութիւն մաղթեմ ես հիմա:

17—7—1918

ՄՏԱԽՍՍՈՒԹԻՒՆ

Աւա՛ղ, բարեկամ, աւա՛ղ, որ դուն սուտով մը իմ վստահութիւնս մեռցունցիր:

Ես պէտք է սեւ կրեմ հիմա. — սեւ գլխարկ, սեւ կօշիկներ, սեւ հագուստ, սեւ ձեռնոցներ, ու անարկու սեւ ակնոցներ:

Ի՞նչպէս նայիլ քեզի այսուհետեւ իմ երբեմնի մերկ ու պայծառ աչքերովս:

Դուն իմ հոգիիս ամենաքնքոյ մէկ զաւա՛կը սպաննեցիր...

19—7—1918

Ծ Ո Ւ Լ Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

Կեանքիս նաւակը ծովախորշին մէջ
կ'սպասէ, որ ես թիերը ձեռք առնելով
զայն ճամբայ հանեմ:

Բայց ո՞հ, թիերը ծանր են, շատ
ծանր, ու պէտք է բազուկներուս այդ
ծանրութիւնը տալէ զգուշանամ:

Ուստի կ'աղաչեմ իմ հին ու նոր բա-
րեկամներուս, որ նաւամատոյցին վրայ
դան շարունակ, ու միաշունչ փչելով նա-
ւակիս՝ զիս ճամբայ հանեն դէպի ծով:

24—7—1918

ԵՐԱՁ ԵՒ ՈՂՁՄՏՈՒԹԻՒՆ

Չոց դրանա առջեւ, իմ շունս կը
կաղկանծէ լուսնին, որ առանց վախի,
խնդալով, ներս կը մտնէ դրան փոքրիկ
լուսամուտէն:

Ա՛յ իմ ողջմտութիւնս, ինչո՞ւ կը
կաղկանծես երազիս դէմ: Թոյլ տուր որ
անիկա — քանի որ դռները փակ են —
ներս դայ ու է մէկ պատուհանէ: Քանզի,
չե՞ս գիտեր թէ անիկա աստուածներու
ամենամիր սպասուհին է, որ կուգայ
հոգիիս մութ սենեակները լուսաւորել,
ու անոնց դռները բանալով՝ անոնցմէ
դուրս աւելի որպէս փոշի, կեանքիս ու-
նայն հոգերը:

26—7—1918

ՆԻԻԹԱՊԱՇՏՈՒԹԻՒՆ

Նիւթապաշտութիւնը, տիղմը սիրելով
տիղմի մէջ կը յղանայ, ու կը ծնի՝ ար-
եան ու արցունքի արհեստաւորները:

Այդ արհեստաւորները, կրօնքէ ու
անկրօնութենէ ոսկի և արծաթ կը շահին
ամէն օր, ու ամէն արարքէ՝ պատիւ:

Ուրախ են անոնք, զի գիտեն թըշ-
ուառներու անմիա ոսկորներէն համադամ
ապուր պատրաստել, և անոնց մորթէն
կերպաս շինելով՝ հագուեցնել իրենց
կիներն ու զաւակները:

20—8—1918

X

Ը Ն Թ Ր Ի Ք

Այս իրիկուն մեծ է ախորժաւ ընթեր-
չու: Որպէս թէ անօթի դայլ մը գտնուէր
ներսիւղիս, սեղան նստելով վայրկենապէս
կը խաչակնքեմ. — «Հայր մեր որ...»:

Յեղակարծ տեսիլքէ մը լեզուս կը
կարկամի:

Ո՛վ Աստուած, ի՞նչպէս շրթունքներս
գոհաբանութեամբ շարժել, մանաւանդ
ի՞նչպէս բերնիս մօտեցնել հացի սա
առաջին փոքրիկ պատառը, որուն կ'եր-
կննան — մթնցող աչքերովս կը տեսնեմ
ահաւասիկ — սովամահ ուրուականներու
հարիւր ձեռքեր, հարիւր կմախացած,
պաղատագիրն ձեռքեր...:

5—6—1916

Ի Մ Յ Ե Ղ Ս

Իմ ցեղս — ցեղերու մէջ կորսուած
ամենագեղեցիկ դոհար — ահաւասիկ որ
կը մաքրուի, դարերէ ի վեր իր կողերուն
կպած գարշահոտ տիղմէն։

Ու մինչ ահել զտարանէն կ'անցնի
անիկա, անոր սիրովը կը պոռթկայ իմ
սիրտս։

Կիրք մը ունի իմ սիրտս անոր մասին
— անոր վտանգներուն ու վեհանձնու-
թեանը մասին -- խօսելու. ամենաբարձր
բեմէ մը, ըսլոթ մարդկութեան առջեւ,
անոր մաքրագործումին, անոր հետզհետէ
արձակող անծանօթ ճառագայթներուն
նկատմամբ խօսելու։

7—8—1918

Օ Ր Ա Վ Ե Ր Զ

Իրիկնավերջի ժամերը — տխրադէմ
փոսապեղեր — մթութեան մէջ կը թաղեն
հիմա, իմ կապուտաչուի՛, իմ լուսահե՛ր
օրս։

Ու ես նայելով անոր գեղեցիկ դիւ-
կին, չեմ կրնար, պատուհանիս առջեւ,
արցունքներս զսպել...

Եղո՛ւկ, որ զանի աշխատութեան
սենեակիս մէջը բանտարկեցի։

Եղո՛ւկ, որ իմ խեղճ բարի օրո՞ գաշ-
տերը չի պտտցուցի, և ոչ ալ, իր փա-
փաքին անսալով, թշուառներու անլոյս
ընակարանները տարի վինք, սիրոյ ու
խրախոյսի այցելութեան։

12—8—1918

ԳԱՂԱՓԱՐԱՊԱՇՏՈՒԹԻՒՆ

— Ո՛վ գաղափարապաշտութիւն, ո՛վ երկնային հուր, եկե՛ւր ու հոգիիս վրայ իշխէ, իմ հոգիիս իշխանութիւն եղիր դուն:

— Ո՛վ մահկանացու, քու հոգիդ ի՞նչ է: Անիկա տարածութիւն ունի՞, լեռներ ու ձորեր կա՞ն հոն, և ծառեր ու ծաղիկներ, ու յաղթաջուր գետեր, և ծովեր՝ անդնդահերձ ալիքներով:

— Ո՛վ երկնային հուր, ես չեմ գիտեր թէ հոգիս ճիշտ ի՞նչ է. բայց ամէն բան կը թուի ինծի ըսել, թէ անիկա խաւարով լեցուն քառս մըն է:

— Ո՛վ մահկանացու, եթէ քու հոգիդ խաւարալիւր քառս մըն է, ինչո՞ւ զիս կը հրաւիրես անոր տիրութիւն ըլլալու:

— Քանզի, ո՛վ երկնային հուր, աստ-

ղերը կը հաւաստեն ինծի, որ եթէ դուն գաս ու հրեղէն թեւերովդ սաւառնիս հոգիիս մէջ, այն ատեն հոգիս, որ հիմա անաւոր քառս մըն է, աշխարհ մը պիտի ըլլայ, քան տեսանելի այս աշխարհը՝ աւելի մեծ ու գեղեցիկ աշխարհ մը:

16—8—1918

ԳԱՂԱՓԱՐԱՊԱՇՏՈՒԹԻՒՆ

— Ո՞վ գաղափարապաշտութիւն , ո՞վ երկնային հուր , եկեղեցի ու հոգիիս վրայ իշխէ , իմ հոգիիս իշխանութիւն եղիր դուն :

— Ո՞վ մահկանացու , քու հոգիդ ի՞նչ է : Անիկա տարածութիւն ունի՞ , լեռներ ու ձորեր կա՞ն հոն , և ծառեր ու ծաղիկներ , ու յալթաջուր գետեր , և ծովեր՝ անդնդաներձ ալիքներով :

— Ո՞վ երկնային հուր , ես չեմ գիտեր թէ հոգիս ճիշտ ի՞նչ է . բայց ամէն բան կը թուի ինծի ըսել , թէ անիկա խաւարով լեցուն քառս մըն է :

— Ո՞վ մահկանացու , եթէ քու հոգիդ խաւարալիք քառս մըն է , ինչո՞ւ զիս կը հրաւիրես անոր տիրութիւն ըլլալու :

— Քանզի , ո՞վ երկնային հուր , աստ-

ղերը կը հաւաստեն ինծի , որ եթէ դուն գաս ու հրեղէն թեւերովդ սաւառնիս հոգիիս մէջ , այն ատեն հոգիս , որ հիմա ահաւոր քառս մըն է , աշխարհ մը պիտի ըլլայ , քան անսանելի այս աշխարհը՝ աւելի մեծ ու գեղեցիկ աշխարհ մը :

16—8—1918

Ե Ր Կ Ի Ի Ղ

Պիտի դար՝ ու եկաւ, և անցաւ
գնաց. — Հրաշունչ հրէշ մը:

Բայց երբ ան հեռացաւ, ես իր ետեւ
ւէն նայելով տեսայ, թէ անիկա ուրիշ
բան չէր այլ մոլեգնած գոմէշի աչքերով
խաւաքարած խրատելիակ մը, որուն
կրնայի ես մօտենալ, կոտորները մէկիկ
մէկիկ փրցնել, ականջներն ու պոչը
մկրատով կտրել, ոճրագործի նայուածքով
իր խոլու աչքերը դուրս հանել մատովս,
նետել:

Եւ կամ կրնայի սրահիս պատին վրայ
զայն կախել, ու բարեկամներուս ցոյց
տալով խաւաքարած վիթխարի այդ ճիւ
լաղը՝ անոնց ըսել. — «Բարեկամներ,
ուղածնուդ չափ կրնաք խնդալ երբեմն
իմ երկխոյզիս վրայ, որ անաւասիկ զայն

քթէն կախեր եմ: Կրնաք խնդալ, և ձեր
գաւաղանին ծայրովը անոր պոչին հետ
խաղալ նսեւ, եթէ կ'ուզէք:»

19—8—1918

ՄԱՀ ԵՒ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ

Պիտի մեռնինք, մենք ամենքս ալ,
չէ՞ :

Ու թաղուինք պիտի, փոյթ չէ թէ
ո՛ւր :

Ի՛նչ փառք, ուրեմն, մեռնիլ օրուան
պէս, լոյս ու բարութիւն սփռելէ վերջ
մեր չորս դին, և յառնել, առտուան
գեղեցիկ յառնումովը, փոյթ չէ թէ ո՛ւր :

23—8—1918

Հ Ո Գ Ի

Երբեմն կը պատահի որ կեանքի պո-
ղոտային մէջ, սալայատակին վրայ,
անցորդներ նշմարեն լուսային երեւոյթ
մը, և անոր շուրջը խոնուին հետաքըլ-
քրութիւնով :

Անոնցմէ ոմանք կը խորհին, թէ
արեւին մէկ ճառագայթն է անիկա թե-
րեւս, ուրիշներ՝ թէ կոտրած թեւերով
թփրտացող թռչուն մը, ու շատեր՝ թէ
անիկա աչքի պատրանք մը, կամ գուցէ
պարզ ոչնչութիւն մըն է :

Ես ինքս ալ այդ ամբոխին հետ կը
նայիմ երբեմն անոր, և անոնց պէս,
կեանքի պողոտային փոշիներէն աղօտա-
ցած աչքերով, կարող չեմ ըլլար որոշ
ճանչնալ հոգիս, ու կը մտածեմ թէ ան-
ծանօթ արեւի շնչուն մէկ ճաճանչն է

անիկա թերեւս, կամ թերեւս անհունէն
վար ինկած լուսեղէն թռչուն մը, որ
թեւաբեկ, յատակին վրայ կը թփրտայ,
ու կը ճգնի նորէն թռչել վեր, դէպի
երկինք:

28—8—1918

Ձ Ր Ա Ն Յ Ք Ը

Ջրանցքի մը կամուրջէն կը նայիմ
ջուրերու միապաղաղ երեսին, զոր մայ-
րամուտի արեւը մեղմօրէն կ'ոսկեղօծէ:

«Ի՞նչ հեղ ու յաւիտենականօրէն բարի
է սա ջուրերու սլաքառ ոգին, որ իր
շուրջը կեանք ու գեղեցկութիւն կը
սփռէ», կը մտածեմ, ու դեռ կը նայիմ
գութութեամբ, սիրալիր նայուածքով մը,
անոր արեւազօծ երեսին:

Բայց ահա՛ ան կը դողդողայ... ան
կը կարմրի:

«Օգնութի՛ւն, հայրենի առուակս
կ'սպաննեն... հայրենի առուակս կ'ա-
րիւնի»... կ'աղաղակեմ երազանքներուս
մէջ հեռացած. մինչ մայրամուտի արեւը
իր յետին ճառագայթը ջրանցքին վրայէն
կը քաշէ, արիւնաներկ, մերկ սուր մը
եւ քաշելու պէս...:

27—3—1916

5

ԱՏԵԼՈՒԹԻՒՆ

Յանցանքը իմա չէ, եթէ իմ սրտս,
որ աղաւնիներու բոյն մըն էր ատենօք,
որջ մը եղած է հիմա, արու և էգ վազ-
րերու . . . :

Եւ ուրախութիւնը, ուրախութիւնը
մահադէմ իմ ատելութեանս, որ կը գիտէ
իր կորիւններուն հանապազօրեայ ծնուն-
դը, և անոնց հետզհետէ մեծնալով՝ դէպի
թշնամիին խոյանալը վռնմակ առ վռն-
մակ . . . :

Եթէ իմ աչքերս արեան ծիծաղով կը
ծիծաղին հիմա, լա՛ւ գիտէ արդար եր-
կինքը, թէ յանցանքը բնաւ իմա չէ :

3—9—1918

7

ՅՐՏՈՒԹԻՒՆ

Վառարան մը կար, զոր մենք «խան-
դաւառութիւն» կը կոչէինք, ու կը
տաքնայինք անոր հնոցաւառ բոցերէն :

Բայց հիմա շիջանած է անիկա, չենք
գիտեր ի՛նչ հովերէ, և մեր աչքերը
տեսքը ատած են գորշ ածուխներու :

Աւա՛ղ . . . ինչո՞ւ մեր աչքերը մարած
ածուխներ դառնային այսպէս, ու մեր
նայուածքները — երբ զանոնք կ'երկըն-
ցընենք պատմի հողիներու — ցուրտ
մոխրի նման տարածուէին, դեռակայծ
սրտերու վրայ :

13—9—1918

+

ԱՄԲՈՒԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆ

Բանխիմաց՝ այլ... բոկոտն մարդեր,
ուշելով ստուարահոծ հօտի մը հովիւը
եղած ըլլալ, արջառներու երամակ կ'են-
թազրեն ժողովուրդը և անոր առաջնորդ
կ'անուանեն ինքզինքնին:

Անոր նախ մայել կը սորվեցնեն,
սպա զայն կը վարժեցնեն սրբութիւններ
կոխոտելու, ու թէեւ ի բնէ անեղջիւր,
եղջիւրաւոր խոյի մը պէս մարտական
զլուխ բռնելու իր ստուերին դէմ:

Եւ ի՞նչ անուշ մեղեդիներով այդ մար-
դիկը զայն կը հովուեն. — Անըջային
արօտավայրերէ կ'անցնեն զայն, անմա-
հական ջուրերու եզերքները կը պտտցնեն
անօթի ու ծարաւ, և միշտ նուագաւոր հով
ճարակեցնելով անոր՝ զայն կը վարեն,
իրիկուան մօտ, դէպի սպանդանոց...

23—9—1918

Ձ Գ Ձ Գ Ո Ւ Մ

Մտքիս մէջ խորհրդակցական ժողով
մը ի նիստ գումարուած է:

Իդձերս անմիջապէս կ'ըզձան, որ
օրակարգի խնդիրը — ամենակարեւոր ու
անմիջական — շուտով լուծուի, և
մտածումներս ալ, պահ մը մտածելէ
վերջ, իրենց հաւանութիւնը կը յայտնեն
եղած առաջարկին:

Բայց դեռ գործադրութեան որոշումը
չարուած, իմ ազնուատոհմ հեղգութիւնս՝
ատենապետ՝ ոտքի կ'ելլէ, ու խօսքը
ժողովական մտածումներուս ուղղելով.

«Եղբայրներ՝, կ'ըսէ, ես ալ ձեզի հետ
նոյն կարծիքէն եմ, թէ օրուան հարցը
չառ բարի հարց մըն է: Սակայն, թոյլ
տուէք, որ հակառակ ձեր տեսութեանը
ըսեմ, թէ իր այդ բարութեանն իսկ
պատճառով, ան կրնայ տակաւին փամա-

նակ մը սեղանին վրայ սպասել: Ու յետոյ, եղբայրներ, հեղ մը պատուհանէն դուրս նայեցէք, տեսնելու համար երկինքը՝ որ ամպոտ է, ու ծառերուն պտուղները՝ որ դեռ գետին իյնալու չափ հասունցած չեն: Ուստի, ձեզ կ'զգուշացնեմ առ այժմ ու է աշխատութեան որոշում տալէ, բացի այն խիստ խոհեմ աշխատութենէն՝ որ սպասելն է:»

Երկինքին թխութիւնը, ու պտուղներու դեռ կանաչութիւնը... ասոնք ի՞նչ կապեր կրնային ունենալ ամենակարեւոր ու անմիջական խնդրի մը հետ:

Կ'երեւի թէ շատ բնական ու զօրաւոր կապեր, քանի որ մտածումներուս ժողովին կողմէ միահամուռ որոշուեցաւ հարցին լուծումը ստորագրասել տանձերու ու խնձորներու, և ասոնց նման խել մը ուրիշ միջոցներով հասունանալով իրենց ոստէն լուծուելուն:

13—9—1918

Ա Ր Ե Ի Ը

Արուեստի ու կենցաղավարութեան միակ վարպետ մը կը ճանչնամ ես, արեւը, որ հողիս կ'աւանդէ վեհանձն խոնարհութեան ու աղնիւ պերճանքի դասեր:

Անիկա կը սորվեցնէ ինծի, եղբայրական ժպիտով հացս բաժնել աղքատներուն հետ, ու բաժակս հնչեցնել՝ դիւցաղնախոհ իշխաններու բարութեան բաժակին հետ:

Իմ հիացական աչքերուս առջեւ, ան կ'երկնցնէ իր լուսեղէն վրձինը, ու կը նկարէ, ամէն կողմ, անհուն խորհուրդները անխմանալի երկինքին...:

Բայց, ի՞նչ խեղճ, ի՞նչ խեղճ աշակերտ մըն եմ ես, որ անոր վրձինի հարուածներուն ի տես, ոգեյոյզ կ'արտասուեմ:

13—9—1918

ԱՇԽԱՏԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆ

Տղա՛ս, դուն կը ճանչնաս՝ Աշխատութիւնը, եթէ չէ, աճապարէ՛ր զայն ճանչնալ ու սիրել:

Աճապարէ՛ր բարեկամ ըլլալ անոր. զի անիկա է կեանքին միակ մտերիմը, ինչպէս որ ծուլութիւնը մտերիմն է մահուան...

Դուն պէտք է ապրի՛ս, տղաս, պէտք է ապրիս ու բարձրանաս: Եւ ասոր համար պէտք է Աշխատութիւնը քու սրտակիցդ ընես, քու անձնուէր ու անբաժան ընկերդ:

Պէտք է անո՛ր հետ պտըտիս, անո՛ր հետ միայն զուարճանաս, զայն ամէն օր քու տունդ հրաւիրես, անո՛ր հետ սեղան նստիս, անո՛ր հետ գինովեաս, ու ըսես իրեն, գինով ու քրտնաշող ճակատով, թէ ի՛նքն է քու սիրուհիդ, քու լոյսդ:

քու հրեշտակդ... այն հրեշտա՛կը, որ քեզի համար — երբ դուն օր մը երկինք ելլել ուզես — պիտի իր ձեռքերովը դնէ՝ մինչեւ երկինք բարձրացող լուսափայլ սանդուխդ:

27—9—1918

X

Խ Ա Բ Է Ո Ի Թ Ի Խ Ն

Ահա՛ խաբէութիւնը որ իր կղակները
կը շարժէ, և իր բերնէն — անսպառ
փաստերու աղօրիք — ահա՛ ճշմարտու-
թիւնները որ դուրս կը թափին:

Բայց ինչո՞ւ այդ ճշմարտութիւնները
մեզ կը կուրցնեն. մեր պայծառ հորիւզներ
ինչո՞ւ մատախուղի մէջ կը թաղեն:

Ու մենք ինչո՞ւ կը թողունք, որ
խաբէութիւնը իր բերնի աղօրիքը դեռ
բանեցնէ, և փոքր ճշմարտութիւնները
մեծ սուտերու հետ փշրելով՝ անոնց փռին
մեր աչքերուն փչէ, պերճախօսութեան
ամենի շունչով:

9—10—1918

ՆԵՐՈՂԱՄՏՈՒԹԻՒՆ

Երբ անարդարութիւնը կ'արդարացը-
նեմ, ու կը ջանամ աչք գոցել ուղծու-
թեան, և ստութեան համար կ'ըսեմ թէ
օգտակար պիտանութիւն մըն է երբեմն,
անոր համար չէ որ ազգերը բարի են, և
անհատները վեհանձն ու արդար: Չէ՛,
ատոր համար չէ երբեք. այլ անոր համար
որ բնութիւնը — մայր բոլոր ժողո-
վուրդներուն — իր անհուն ժպիտովը
զիս կը կաշառէ, և քաղցր ու թախան-
ձագին ձայնով կը խնդրէ ինձմէ որ ես
իր զաւակներուն տկարութեանը ներեմ:

Մեր հասարակաց մօ՛րը սիրոյն, ևս
ներեմ . . .

9—10—1918

Ա Յ Լ Ա Ս Ե Ր Ո Ւ Մ

Իմ խեղճ, իմ խեղճ, իմ խեղճ ընկերս, ինչպէ՛ս դուն կը ծերանա՞ս, դուն կը պղտիկնա՞ս, դուն կը խալիկնա՞ս, յորմէ՛հեա՛ն աչքերդ կ'սկսին չի ճանչնալ փորձուած հին առաքինութիւնները, ու շրթունքներդ, երբ աղնիւ գինիի բաժակը կը մօտենայ անոնց, քթիդ կը խառնուին, դժգոհութեան ծիծաղելի ծալքերով. —

«Ո՛չ ասկէ՛: Ինծի աղուէսներու պատրաստած «նոր» գինիէն լեցուցէ՛ք: Անիկա — երբ ես խմեմ անկէ — կեանքիս ճամբան երկու պիտի ցուցնէ ինծի:»

25—10—1918

X Վ Ե Ռ Ս Ա Յ Լ

Հոն, վեռսայլի պալատին մէջ, իրաւունքի ախոյեանները պիտի ժողովուին քիչ ատենէն:

Ու մենք կը մաղթենք այժմէն, որ իրենց շրթները բանալէ առաջ, անոնք հեղ մը լուսամուտներուն նային:

Լայնափեղկ լուսամուտներուն նային տեսնելու համար — եթէ իրենց աչքերը իրապէս պայծառ են — մեր նահատակներուն արտեւանունքները, որոնց աղէտաւոր նայուածքները, դուրսը, ճմուռային օդին մէջ, ասպակիներուն առջեւ, կ'սպասեն յաղթութեան լոյսի՝ փոխակերպուելու մէկէն, և փայլեցնելու, անոնց և անոնց սերունդներուն համար, շնորհակալութեան ու օրհնէնքի անդրընթերցման արեւներ...:

27—11—1918

X

Յ Ն Ո Ր Ք

Հեռաւոր, անծանօթ, ու մթին քա-
րահանքերէ, քար ու շաղախ կը կրեմ
եւ շարունակ:

Բայց հաղիւ թէ զանոնք վար կը դնեմ
շինութեան համար, ահա՛ անոնք սուղե-
լով՝ կ'աներեւութանան:

Ու ես չեմ գաղբիր, երկար ատեն,
կրկնելէ նոյն աշխատութիւնը:

Ինչո՞ւ այս յամառ աշխատութիւնը:
Կեանքի ծովուն վրայ, ինչո՞ւ անհնար
չէնքի մը այս անհնար հիմնարկութիւնը:

2—12—1918

X

Հ Ա Յ Ր Ե Ն Ի Ք Ս

Վհուկ մըն է հայրենիքս, սիրենայ
մը, ոգեհմայ հրէ՛շ՝ որ իր հարազատ
զաւկըները հարիւրներով ու հազարներով
կը յօշոտէ:

Ան փարատելով կը լափէ նաեւ իմ
երիտասարդութիւնս, ու իր ատամները
մսիս մէջ կ'զգացնէ, ամէն անգամ որ
լամբարիս լոյսին տռչեւ մարտի երգեր
հիւսեմ, իր թշնամիներուն դէմ և իր
փառքին համար երգուելու:

Ո՛հ, քանի՛ անգամներ, անոր եղունգ-
ներուն հետքը տեսնելով այտերուս ու
ճակախ վրայ, ուղեցի իրմէ հեռու փախ-
չիլ: Բայց անիկա՞ որ իմ եղբայրներէս
չատերը զիւթելով անոնց արիւնը խմեց,
միշտ դիւթեց և զիս անձնատուր ըլլալ
ու հծծել իրեն, խեղկորոյս:

— Իմ կախա՛րդ հայրենիքս, կե՛ր զիս,

լաւիէ՛ իմ երիտասարդութիւնս . ես չեմ
տրտնջար ակռաներուդ սրութեանը դէմ,
որուն տուած ցաւը՝ ա՛լ հաճոյք մըն է
ինծի, զի դուն ա՛յնքան գեղեցիկ ես:
Ու յետոյ, չէ՞ որ դուն կը ցանկաս զիս
ուտել, ո՛վ սիրենայ, որովհետեւ խիստ
շատ կը սիրես զիս Թող անո՛ւշ ըլ-
լամ քեզի, վհո՛ւկս, գի՛ցունիս

3—12—1918

7

ՄԱՐԴԿԱՅՆՈՒԹԻՒՆ

Ա՛խ, փոքրիկս, ի՛նչ խենդ, ի՛նչ
պաշտելի յիմար մըն ես դուն, որ ոչինչի
մը համար երկար ատեն կուլաս, ու
ոչինչով կ'ուրախանաս և կը ցատկոտես:
Լաւ է սակայն որ այդպէս ըլլաս: Մարդ-
կութիւնն ալ, հակառակ իր անապշամեծ
զանդուածին, արդէն ճիշդ քեզի պէս է:

Կը յիշե՞ս երբ անցեալ օր քեզ քա-
ղաքին փողոցներէն անցուցի: Դուն այն
ատեն տեսար ճարտարիայլ այտերով ոսկիի
կուռքեր, որ վայրաշարժներու մէջ թաղէ
թաղ կը թռչէին: Նշմարեցի աչուկներդ
որ կը խոշորնային հիացումէ: Թերեւս
կը խորհէիր որ քաղաքին տրուած կա-
ղանդի խաղալիքներ էին անոնք,
յղկուած փայտէ ու ներկուած կաւէ
հրաշալի խաղալիքներ: Թերեւս Բայց
եւ կ'ուզեմ քեզի հաւաստել սա՛ ճշմար-

տուժիւնը միայն՝ թէ հարստութիւն ու աղքատութիւն, իմաստութիւն ու անփութիւն, առանձինն, իրարու արժանի խեղճութիւններ են ինքնին, և գուցէ իրարու հաւասար բաներ։ Առաքինութիւնն է միայն մեծ, ա՛յն է միայն տարբեր այս ամենքէն։

Բայց ձա՛գուկս, խօսելով ասոնք, ես վստահ չեմ թէ դո՛ւն՝ թէ քու միօրինակօրէն ժպտուն բուբէգ է որ կը հասկընայ զիս աւելի։ Եթէ անկարելի է ինծի ասիկա ճշգեղ՝ չեմ դժգոհիր, քանի որ կը կարծեմ թէ մարդկութիւնն ալ ճիշդ քեզի պէս ամէն բան կը լսէ, ու բան մը չիմանալով՝ կը քմծիծաղի խորհրդաւոր բուբէիդ նման։

25—12—1918

ՎԵՐԱԾՆՈՒՆԴԸ ԵՒ ԳՈՐՏԵՐԸ

Կրակի գծերուն վերեւ, ծծմբահոտ ամպերու մէջ, ես սուր մը կը տեսնեմ կախուած։

Այդ սուրը — հրեղէն այդ գազափարը — աղօտօրէն կը ցոլայ ճահիճի մը մէջ, որուն եզերքը կը գտնուիմ ես ինքս, և ուր կը լսեմ գորտեր որ կը կրկան վրդովուած. — «Կոա, կոահե՞ս... կը կոահե՞ս...»։

Ո՛հ, այո՛, տղամասէր գորտեր, լա՛ւ կը կոահեմ ես ձեր վիճակը երբ վերածնունդի գործաւորները գան. գան ցամքեցնել, ուրիշ անկենդան ջրակոյտերու հետ, նաեւ ձեր դարչաբոյր այս ճահիճը։

25—12—1918

ԱՆՍԱՆՁ ԿԻՐՔԵՐ

Կիրքերս, դիւրահոլով կառքի մը
լծուած, արժանիքներս կը տանին ան-
ծանօթ ճամբաներէ:

Ճամբաները հետզհետէ կը լայննան,
կը բացուին, ու կը պճնուին գունազեղ
ծաղիկներով:

Խենդ հովեր կ'անցնին, ծառեր կը
խնդան, ու ես «դէպի վե՛ր, դէպի եր-
կի՛նք» կը գոչեմ, զգլխած:

Բայց երկինքը տակաւ կը մթադնի,
ճամբաները կը դահալիւծին, և սանձար-
ձակ կիրքերս, վրնջածայն ու շանթա-
սըլաց, վար, դէպի դժոխք կը տանին,
իմ թուլամորթ ու պոռոտախօս արժա-
նիքներս:

7—2—1919

ՅԵՏԱԴԻՄԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

Անկենդան դիակներ, զսպանակներէ
լարուած, ման կուգան փողոցները:
Սանդուխներէ վեր կ'ելլեն ու կ'իջնեն,
այս ու այն ժողովի մէջ կը բաղմին, ու
իրենց ոսկերոտիքին բովանդակ ծանրու-
թիւնովը՝ կը նախագահեն իսկ անոնց
երբեմն:

Մեր անվարակ արիւնը կը բողբէ
անոնց դէմ...:

Բայց ինչո՞ւ դեռ չեն քաշուիր անոնք
մեր մէջէն. մեռեալ այս օրէնքները ին-
չո՞ւ չեն հեռանար մեզմէ:

Անոնց մեռելութիւնը կը դալիւացնէ
մեր աղաքները, և անոնց ներկայութե-
նէն՝ մեր տուներուն հիմերը կը փօին...:

Աստուած իմ, ի՞նչ մտայնութիւն...
Աստուած իմ Աստուած, ի՞նչ գարշելի
նեխութիւն...:

14—2—1919

ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

Կեցցե՛ն անոնք, որոնք — երբ իրենց խօսքերը ի զուր ցանուեցան օդին մէջ — մտան հողին ներքեւը :

Ու հոն՝ դժոխքներու դրացնութեանը մէջ, դժոխային մշակութիւն սովորեցան անոնք :

Կեցցե՛ն իրաւունքի յանդուգն մշակները որոնք, հողին ներքեւը իջնելով, վեր բերին սատանաներու արօրը :

Ու եթէ հիմա զայն վեր ու վար կը քշեն՝ դէմքերնուն սաղայելի դիմակ անցուցած, կեցցե՛ն անոնք, զի բռնակալներու շարքին մէջ սարսափ սերմանելով՝ անոնք պիտի կարողանան անիրաւութեաներուն համար հնձել քիչ մը իրաւունք, ու կոխողութեան համար քիչ մը մարդկային գութ :

ՍՐՏՆԵՂՈՒԹԻՒՆ

Կ'ուզեն որ խնդամ, ու ծափ զարնելով կ'ուզեն որ իրենց հետ պարեմ :

Ի՞նչպէս կարելի է ընել ատիկա : Չեն տեսներ ուրեմն այս փայտամարդերը, որ իմ այտերս տխրութենէ խռովացած են, և թեւերս, վշտաբեկ, ուսերս ի վար ինկած :

Ու դեռ կը դրդեն, ու դեռ կը ջանան դրդուել սիրտս, որ ուրախութեան թեւեր բռնայ ու թռչի : Բայց սիրտս փետերաթափ թռչուն մըն է, և ան չուզեր, և ան չկրնար խօլ անծեղներու հետ թռչտիլ . թեւամփոփ կծկուած ան իր վէրքերուն կը մտածէ միայն :

Ի՞նչ, կրկի՞ն թմբուկ, կրկի՞ն ծափ ու ծիծաղ . . . : Անդգա՛ծ հողիներ, որ չեն խկ կասկածիր թէ իմ սիրտս, որ բարկացող թռչուն մը եղած է հիմա, կրնայ սուր խօսքով մը զերենք կողահարել :

ՄԵՆԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆ

Գիտութիւնս զիս կը խաչէ, ու գործ-
քերս՝ աչքերուս առջեւ կը ծաղրեն զիս
ամէն ժամ:

Ա՛խ, ո՛րքան պիտի ուզէի վար իջնալ
այս խաչելութենէս, ու երթալ թաղուիլ
Նեղոսի անմարդ մէկ ավուներին վրայ,
մենաստանի մը մէջ:

Այդ մենաստանին պատուհանները,
գիտեմ, կատուի մը զոյգ աչքերուն նման
պիտի փայլէին միապաղաղ գետին վրայ,
քանդի ցերեկները պիտի ես քնանայի,
ու գիշերները՝ վարք Սրբոց, Սաղմոս և
Մաշտոց պիտի կարգայի: Ա՛խ, կատուի՛ր
մը պէս՝ մրմնջածայն ու առանց հասկնա-
լու պիտի կարգայի:

Ու եթէ երբեք աղմկալից անցեալէս
տօգոյն յիշատակ մը բղղար ուղեղիս
մէջ, այն ատեն, հոյակապ տգիտու-

թեամբ մը օժտուած, զլուխս պիտի
շարժէի և ըսէի մենակեաց մօրուքիս .
« Գիտե՛մ, գիտե՛մ »:

Եւ ասիկա՝ առանց ճշդիւ բան մը
գիտցած ըլլալու:

23—4—1919

ՁԷՉՈՒԹԻՒՆ

Թեւեւրս կը հանդերձեմ, ձեռք կ'առնեմ
երանդապնակս, կը հաղամ, ու ճակտիս
վրայէն մազերս ետ նետելով՝ պատառիս
առջեւէն կը նայիմ պատուհանէն դուրս,
երկինքին:

— Գո՛յն տուր ինծի, ո՛վ իմ Մուսաս,
կապոյտ, կարմիր, դեղին գոյն. վրձինիս
համար գոյն տուր խակ կեռատի, խնձորի,
ու սոսկալիօրէն հասունցած խոհեմ տան-
ձի. ո՛հ, ձմերուկի՛ գոյն տուր և ցեխոտ
դաշտերու մէջ քաղցրօրէն քնացող սեխի:
Քանզի, ո՛վ իմ Մուսաս, դուն պէտք է
գլխանաս թէ ես կը նկարեմ անգոյն՝ զի
բազմագոյն գլխանկար մը — Զէզոքու-
թիւնը:

ՔԱՂԱՔԱՅԻՆ ՈՒ ՍԷՐԸ

— Խօսէ՛, նոր քաղաքացի, և ըսէ
ինծի թէ դուն ի՞նչ մեծագործութիւններ
պիտի ընես, հայրենիքիդ այս աւերակ-
ներուն վրայ:

— Ոչինչ, ո՛վ սէր, ոչինչ, ոչինչ:

— Ի՞նչ, քու արոյրէ այդ բազուկներդ
պիտի չի շարժի՞ն բնաւ, ու մատներդ,
բեղասներու նման, չի՞ պիտի թռչին
հրաշակերտէ հրաշակերտ:

— Այս բազուկներս — այո՛, արոյրէ
— անբուժելի ձանձրոյթով մը պիտի
կողերուս վրայ քնանան. իսկ եթէ երբեք
արթննալով շարժին՝ ատիկա պիտի ըլլայ
նոր աւերումներու համար միայն: Եւ իմ
մատներս որ, ո՛վ սէր, բեղասներու
նման պիտի թռչէին, աւա՛ղ, ցեխերու
մէջ պիտի տալլակին ծանրադանդաղ
խողերու պէս, եթէ դուն իմ հետս չըլլաս:

ԱԶԱՏ ՔԱՂԱՔԱՅԻՈՒԹԻՒՆ

Ես կը սիրեմ իմ ասպտամբուծիւնս,
ու իմ խրոխտանքս կ'զգամ թէ հաճելի է
աստուածներուն:

Քանզի ինչպէս հպատակիլ չարին
բռնութեանը, և ազիտութեան կռուքե-
րուն առջեւ ծնրադրել:

Լոյսին միայն պիտի խոնարհեցնեմ
ես իմ գլուխս, որ ան զիս օծէ արքայից
արքայ — ազա՛տ քաղաքացի:

Ան պիտի տայ ինծի իշխանութիւն
գլուխս մինչեւ աստղերը բարձրացնելու,
և ճմարտութիւնը՝ որպէս անպարտելի
սուր՝ փայլակնափայլ շաչեցնելու, իմ
կերտած բարձր հրապարակներուս վրայ:

13—6—1919

Կ Ո Պ Տ Ո Ւ Թ Ի Ւ Ն

Կո՞վ ես թէ եղ, հարկ չէ ճշդել. բաւ
է որ կը նշմարենք, ո՞վ կոչտութիւն,
որ դուն վտանգաւոր կոտորներ ունիս և
աղտոտ կճղակներ:

Ու այդ կճղակներդ — ուժիդ և իմաս-
տութեանդ կնիք — իրենց դրոշմը կը
զարնեն ամէն ուր որ երթաս:

Երբեմն նաեւ, բեմերու վրայ եղջիւր-
ներդ կը փայլին, և գոհիկ ափսոսէն՝
հիացումի ու վստահութեան ծափեր կը
ստանաս: Անդրադէտ գրականութեան
մէջէն յաճախ քու ձայնդ է որ կը լսուի:

Չա՛ր, անմի՛տ կոպտութիւն, լաւ
չէ՞ր սակայն, որ դուն մսուրիդ կապուած
մնայիր, ու քու խօսքերդ — յորդառա՛տ
— յարդ ուտելու պէս առատ առատ ու-
տէիր ղուն ինքդ միայն, և անոնցմէ
չիւղ մը իսկ չի ձգէիր մեր առջեւ, մեր
ոտքերուն կոխան ըլլալու համար:

18—6—1919

Ա Ի Ա Չ Ա Ն Ը

Բանջարանոցի մը աւաղանն է այն ,
բայց որ ինծի համար՝ ծառերու հովանիին
ներքեւ բաց ձգուած լայնածալ գիրք մըն
է , քանի որ անոր մէջ հոսելով՝ անկէ
ընթերցումներ կ'ընէ բանջարանոցին
աղբիւրը , միօրինակ , ախուր ձայնով մը :
Ի՞նչ ընթերցումներ կրնան ըլլալ
ատոնք , սակայն . սաղմո՞ս , սիրավէ՞ս
թէ եղերերգական պատմութիւն :

Ըսէի՛ր , աղբիւր , ինծի ըսէի՛ր
անունը այդ գրուածքներուն , զոր դուն
կը կարգաս , ցորեկ ու գիշեր , պատու
հանիս ներքեւ , հեծկլտալով :

8—5—1918

ԱՉԱՏԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

Ահա ան կը սլանայ մեզի յաղթական
Ամազոնի մը պէս , ու մենք անոր ոտքե-
րուն առջեւ կը խոնարհինք : Գետին կը
նետենք պահպանողականի մեր ժանգոտ
զէնքերը և արմատականութեան բոլոր
սուրերը թիթեղէ :

Մենք Ազատականութեան գերիններն
ենք . թող ան մեզ ձերբակալէ , թող իր
թեւը չզթայի օդակի մը նման անցընէ
մեր թեւին ու պտտցնէ մեզ մեծ պողո-
տաներու մէջ և բաղմամբօխ հրապարակ-
ներու վրայ : Մենք չի պիտի ամչնանք
կալանաւորի մեր վիճակէն , այլ փայլինք
պիտի հալարտութենէ , ու երջանկութենէ
ցնծանք :

Զի ահաւասիկ որ անոր հմայքները՝
լուսեղէն բանակներու հանգոյն մեզ կը
պաշարեն , ու կը պատրաստուին իրենց
հետ մեզ վաղցնել , զէպի հայրենաչէն
աշխատութիւն :

1—8—1919

ԽԱՆԴԱՎԱՌՈՒԹԵԱՆ ՈՂԵԿՈՉՈՒՄ

Խեղճ Բեգաս, իմ խեղճ ձիւ, որ վաղաժամօրէն կը զատամիս ակուններու քակորաբոյր խալաղութեանը մէջ:

Քու երբեմնի հրեղէն բաշերդ՝ պարանոցիդ վրայ ինկած են յանգուդ սփռոյն բոցերու պէս, և քու վէս գլուխդ, որ եթերին մէջ՝ դէպի աստղերը կ'աշտաւրակուէր, հիմա թաղուած է մսուրի մը մէջ՝ անհամ խոհեմութիւններու հաճարն ու գարին ճարակելու:

Դուն ոտքերդ չես դարներ գետնին, և ճանճերու անթիւ հոյլեր կը բլղան շուրջդ, ալտոտ շահերու ձօնուած մեղեդիներով:

Ի՞նչ եղաւ քեզի, Բեգաս, որ կը հանդուրժես քեզ պարուրող այս գարշդուրչիին...: Ամբասիր ուսիդ վրայ տարօրինակ իմաստութիւն մը փակչած է

արիւնաքամ որդի մը հանգոյն, ու ես կը նշմարեմ լուսնային պայտերդ, որ գետնի ցեխերուն մէջ խրած են ու խաւարած...:

Աղէ՛, Բեգաս, ցո՛ւնց տուր թիւերուդ ու բաշիդ ու բացուէ՛, և հրեղէն շունչիդ տուր հեղ մը եւս վրնջել՝ մեր թափուր հորիզոններուն վրայ:

ՇԱՀԱԽՆԴՐՈՒԹԻՒՆ

Ո՞ւր են իմ երբեմնի անշահախնդիր,
այլասէր ճաշակներս:

Անոնք մեռա՞ն... ես զանոնք ըս-
պաններցի՞ր...

Անոնց զերեղմաններուն վրայ — որ-
պէսդի անոնք արթննալով չի կարողա-
նան ելլել — ոսկիի կոյտեր կը գիզեմ
հիմա, ամէն օր:

Ինչ աղուո՞ր, սակայն, իմ անկործան
ասպարանքներս, և ամառանոցներուս
ստուերները — անանց — որքա՞ն ճերմակ
կամ երփնադոյն՝ լիճերու կապոյտ ջու-
րերուն մէջ: Եւ իմ պահակներս ի՞նչքան
ուշիմ են, երբ իրենց թմբուկները կը
զափեն օրուան ամէն պահերուն՝ «թրամ,
թրամ, թրամ թրամ»:

Ա՛հ, այո՛, այս կարճ կեսնքին մէջ՝
գրամ գրամ, գրամ գրամ կը գիզեմ ես

լոկ, ու իմ օրերս կը մաշեցնեմ. կը
մաշեցնեմ մութացկանի մը աղտոտ ու
սլափառատուն կօշիկներուն պէս որ
գոխներու մէջ կը քսկատուին քուրջերու
ի խնդիր, և կամ ի խնդիր՝ դեռ չի ծնած
օրերու համար՝ անշահ մետաղի և ասպակիի
գոյնզգոյն կտորուանքներու:

8—8—1919

А

Զ ՈՒԳԱԿՇԻՌ

Ահա՛ մարդկութիւնը, ահաւասիկ և դուն:

Ու դուն կրնաս ձայնդ դառնացնելով՝ պոռալ մարդկութեան երեսին. — «Դուն չա՛ր ես, անգո՛ւթ ես ու անդարմանելիօրէն վատ»:

Եւ քիչ մը մտածելէ վերջ՝ կրնաս ձայնդ իջեցնելով գետին նայիլ ու յարել. «Բայց ոչ աւելի վատ՝ քան ես ինքս . . . »

11—8—1919

Ճ

ՃԱՄԱՐՏԱԿՈՒԹԻՒՆ

Կրնանք խօսիլ, այո, մենք կրնանք ամենամութ գիշերին մէջ իսկ՝ ջատուկներու ջահրակը դարձնել, և մանե՛լ, մանե՛լ, մանե՛լ — անել խօսակցութեան անծայր թելը:

Ու յետո՞յ:

Ու յետոյ դայն կրկնապատկել, եռապատկել, քառապատկել, դայն պարան մը շինել, անով կապելու համար ձեռքեր՝ որոնք պէտք էր որ աշխատէին, ոտքեր՝ որոնք պէտք էր որ օգնութեան վաղէին, աչքեր՝ որոնք պէտք էր որ տեսնէին մեր կեանքին սպառնացող վտանգը . . . :

Այո, կրնանք խօսիլ, եղբայրներ, և կրնանք՝ իրարու հայնոյելով՝ ճամարտակութեան ջահրակը դարձնել մինչեւ լոյս, որ կը խալնի, որ կը դժուարանայ գալու:

22—8—1919

Կերայ օրն ի բուն, և խմեցի, ու եթէ
ձեռքերս շարժելով քրտնեցայ քիչ մը,
ատիկա ըրի ա'լ աւելի ուտել խմել կա-
րենալու համար:

Ու յետոյ, տեսնելով որ Յայգանուշ,
իմ սեւահեր աղախինս, «մեծ լուսամու-
տ»ին վարագոյրը կը քաշէ, ձայնեցի
իրեն որ սուրճս շուտ բերէ:

Բերաւ:

— Կեցցե՛ս, Յայգանուշ, ըսի, շա-
քարը շատ ըրե՞ր:

— Այո՛, Տէր:

Ու սկսայ սովորական քաղցր սուրճս
առնել — քնանալ՝ խռկալով:

Ձի վերջացնե՞նք, ո՛վ իմ Մուսաս,
ալ չի վերջացնե՞նք մեր երգերը, որոնք
կը խորհիմ թէ քիչերէ սիրուած են և
խիստ քիչ:

Բայց դուն չես ուզեր բնաւ զիս թո-
ղուլ, ու ես հնարք մը գտած եմ քեզ
ինձմէ վայրկենապէս հեռացնելու. գի-
տե՞ս, ի՞նչ է այդ հնարքս. — վաճառա-
կանութիւն ընել:

Այո՛, վաշխառու-վաճառականութիւն
պիտի ընեմ ես, շա՛տ, ու սեղանիս վրայ
արծաթ պնակներ՝ և կուրծքիս ոսկի կո-
ճակներ պիտի շարեմ: Ու շատ պիտի
պարտադեղ պատուաւոր մարմինիս՝ գետ-
նամած ողջոյններ պիտի ստանամ, շա՛տ:

ՓԱՌՔԻ ԿՈԹՈՂՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

(Ա Ր Զ Ա Կ)

I

Անցո՛րդ , դուն ի՞նչ ես .
Կի՞ն թէ աղջիկ , մա՞րդ թէ պատանի . . .
Փոյթ չէ . միայն թէ գիտցիր
Որ հոս ժամագիր եղած են
Հուրի ու ջուրի , անթուրթեան ու սուրի
Անհամար զոհերու ոգիները ,
Որ քու քայլերդ , և շրջանը քու արևնիդ՝
Հո՛ս , այս կոթողին առջեւ , վայրկեան մը
կեցնեն :

II

Հոս կը հանդիս Շաքէ , զիւղացի հայ կիներ ,
Իր կաթնկեր մանուկին հետ :

Ուխտաւո՛ր , եթէ քու աչքերդ՝
Ի տես անդունդին խորութեանը ու ժայ-
ռերու դաժան ցցունքին՝
Կը լեցունին ցաւէ ,
Սրբէ՛ Արցունքներդ :
Բայց եթէ կուլաս հիացումէ
Ու մտածումներէ , սիրայոյզ ու երախ-
տադէտ ,
Լա՛ց , ուխտաւոր , լա՛ց . ու կանչէ զիս ալ
Որ ես ալ լամ քեզի հետ :

III

Խոստովանէ , այցելու , թէ կեանքը
Այս ազատ արեւին ներքեւ՝
Գեղեցիկ է :
Բայց աւելի գեղեցիկ է մահը՝
Ազատութեան համար ինկող դիւցազներ-
բուն :
Ասիկա կը խոստովանի հոս , երկնասլաց
այս կրանիթը :

Յ Ա Ն Կ

1.	Ստրջանք	.	.	.	.	.	5
2.	Զղջում	.	.	.	.	.	6
3.	Ինքնաճանաչում	.	.	.	.	.	8
4.	Շփոթանք	.	.	.	.	.	10
5.	Ասլաշաւ	.	.	.	.	.	12
6.	Անձնագոհութիւն	.	.	.	.	.	14
7.	Զարթօնք	.	.	.	.	.	16
8.	Սփոփանք	.	.	.	.	.	17
9.	Թախիծ	.	.	.	.	.	18
10.	Կարեկցութիւն	.	.	.	.	.	19
11.	Մտերմութիւն	.	.	.	.	.	20
12.	Երկմտանք	.	.	.	.	.	21
13.	Անդորր	.	.	.	.	.	24
14.	Բարձրացում	.	.	.	.	.	25
15.	Անկում	.	.	.	.	.	26
16.	Հրաւէր	.	.	.	.	.	27
17.	Եղբայրութիւն	.	.	.	.	.	29

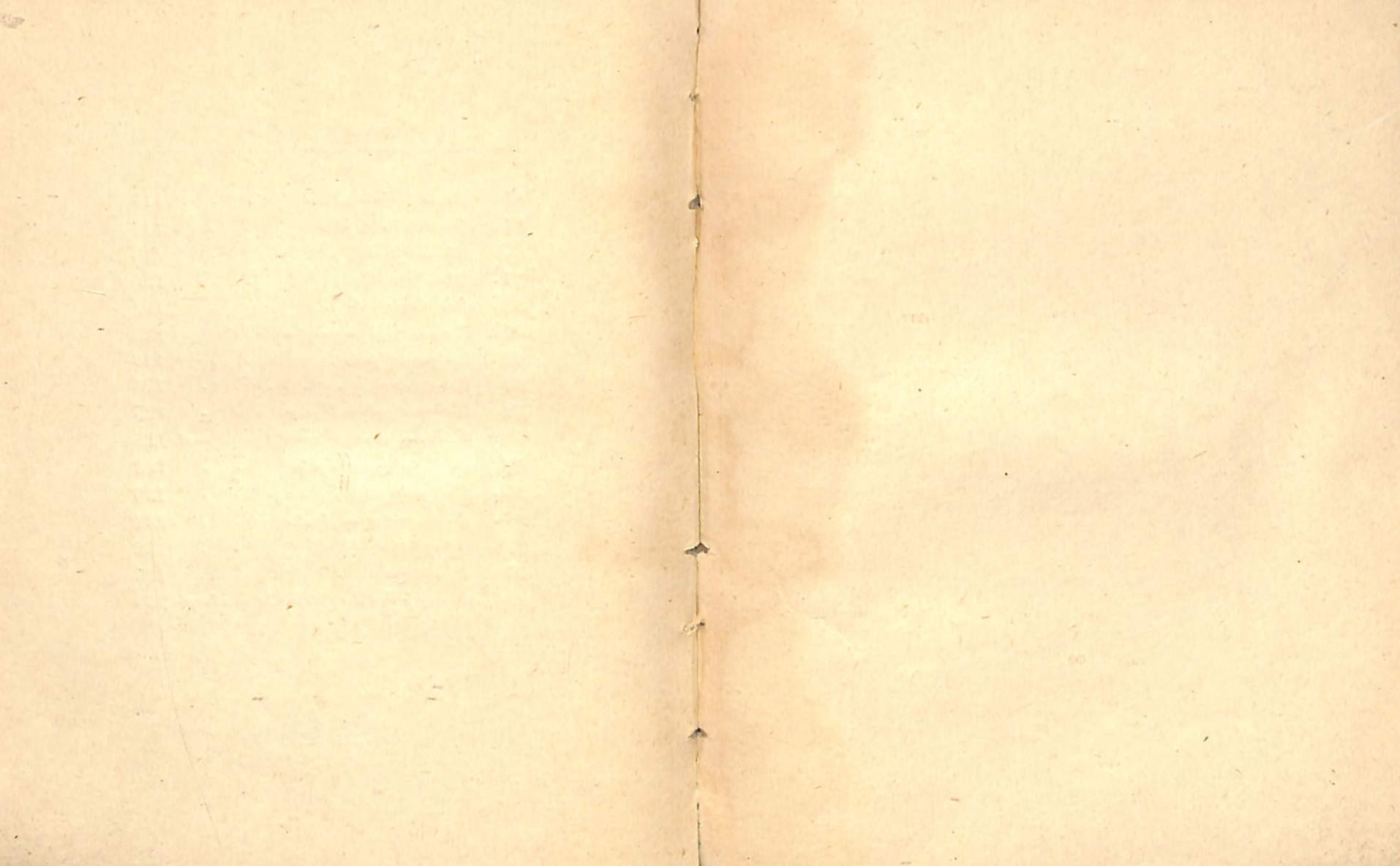
18.	Անաթոլիա	32
19.	Կեանք	34
20.	Արուեստ	35
21.	Ինքնաքննադատութիւն	36
22.	Դժբաղդութիւն	38
23.	Յիշատակ և Յոյս	39
24.	Ժամանում	41
25.	Յուսախաբութիւն	42
26.	Նոր տարի	43
27.	Զիւնահալ	44
28.	Կուրութիւն	45
29.	Պատերազմի Տարիները	46
30.	Բանաստեղծը	47
31.	Բարկութիւն	49
32.	Զկնորսութիւն	50
33.	Դէպի Բնութիւն	51
34.	Ռուսիա	53
35.	Գերմանիա	54
36.	Ծերութիւն	56
37.	Քաջութիւն	57
38.	Խոնջեանք	59
39.	Հովը	60

40.	Լոռութիւն	61
✓ 41.	Իզձեր ու Վիշտեր	62
42.	Լաւատեսութիւն	64
43.	Կովկաս	65
44.	Յուսահատութիւն	66
45.	Պայքար	67
46.	Գործ	68
47.	Անուրջ	70
48.	Ոռդումը	72
49.	Սէր	73
50.	Անկեղծութիւն	75
51.	Ճշմարտախօսութիւն	76
52.	Ինքնազսպում	77
53.	Քմահաճոյքներ	78
54.	Արդարութիւն	79
55.	Ապաշխարութիւն	80
56.	Ստախօսութիւն	81
57.	Ծուրութիւն	82
58.	Երազ ու Ողջմտութիւն	83
59.	Նիւթապաշտութիւն	84
60.	Ընթրիք	85
61.	Իմ Յեղս	86

62.	Օրավերջ	87
63.	Գաղափարապաշտութիւն	88
64.	Երկիւղ	90
65.	Մահ և Յարութիւն . .	92
66.	Հոգի	93
67.	Զրանցքը	95
68.	Ատելութիւն	96
69.	Յրտութիւն	97
70.	Արեւը	98
71.	Զգագում	99
72.	Ամբոխավարութիւն . .	100
73.	Աշխատասիրութիւն . .	102
74.	Խաբէութիւն	104
75.	Ներողամտութիւն . . .	105
76.	Այլասերում	106
77.	Վերսայլ	107
78.	Յնորք	108
79.	Հայրենիքս	109
80.	Մարդկայնութիւն . . .	111
81.	Վերածնունդը եւ Գործերը	113
82.	Անսանձ Կիրքեր . . .	114
83.	Յետադիմականութիւն .	115

84.	Յեղաթիւսականութիւն	.	116
85.	Սրտնեղութիւն	.	117
86.	Մենասիրութիւն	.	118
87.	Զէզոքութիւն	.	120
88.	Քաղաքացիւն ու Սէրը	.	121
89.	Ազատ Քաղաքացիութիւն	.	122
90.	Կոպտութիւն	.	123
91.	Աւազանը	.	124
92.	Ազատականութիւն	.	125
93.	Խանգաւառութեան Ոգեկոչում	.	126
94.	Շահախնդրութիւն	.	128
95.	Զուգակշիռ	.	130
96.	Ճամբարտակութիւն	.	131
97.	Միօրինակ Կեանք	.	132
98.	Հրաժեշտ	.	133
99.	Փառքի Կոթողներուն համար	.	134

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0323629

12.703